

Київський університет імені Бориса Грінченка

ГРИЦАК НАТАЛІЯ РУСЛАНІВНА

УДК 378.147:821(091)

**ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЖАНРОВОГО АНАЛІЗУ
РІЗНОНАЦІОНАЛЬНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (зарубіжна література)

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис. Роботу виконано в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант:

доктор педагогічних наук, професор
Ісаєва Олена Олександрівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, професор,
завідувач кафедри методики викладання
світової літератури.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Бондаренко Юрій Іванович,
Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, професор, завідувач
кафедри української літератури, методики її
навчання та журналістики;

доктор філологічних наук, професор
Шалагінов Борис Борисович,
Національний університет «Києво-
Могиланська академія», професор кафедри
літературознавства;

доктор педагогічних наук, професор
Романишина Наталія Василівна,
Рівненський державний гуманітарний
університет, професор, завідувач кафедри
української літератури.

Захист відбудеться 15 квітня 2021 року об 11 годині 00 хвилин на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.05 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 13-Б.

Автореферат розіслано _12___ березня 2021 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Р.С. Дружененко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Впровадження реформи у галузі освіти, змішаної і дистанційної форм навчання, доступ до електронних ресурсів найкращих університетів світу й різноманітних освітніх онлайн-платформ зумовлюють зміщення акцентів освітньої парадигми, вдосконалення процесу навчання нової генерації вчителів-філологів. Головні законодавчі та нормативні акти: Закони України «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років, Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, Державний стандарт базової і повної середньої освіти, освітні програми із зарубіжної літератури визначають пріоритетні компетентності майбутніх учителів-філологів, які повинні зберегти традиційні духовно-культурні цінності, утверджуючи національну ідею, а також формувати особистість учня як повноправного члена світової спільноти. Закономірно, що у цьому контексті зростає роль учителів зарубіжної літератури, які не лише глибоко осягають своє національне минуле, але й на прикладі найкращих зразків світової літератури допомагають зрозуміти юним українцям власну ідентичність, усвідомити причетність національних надбань до світових мистецьких досягнень, виховувати толерантне ставлення до культури інших народів.

Реалізація означених завдань можлива за умови переосмислення процесу навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури, зокрема моделювання індивідуальної освітньої траєкторії студента, активізації потреби навчатися впродовж життя, створення індивідуального бекграунду, формування розвинутого критичного мислення, оновлення змісту навчальних програм, підручників / посібників, пошуку оптимальних шляхів формування фахових компетенцій, розробки авторських курсів з урахуванням новітніх тенденцій літературознавчої й методичної наук. Перспективним напрямом теоретичного і практичного вдосконалення процесу навчання майбутнього вчителя зарубіжної літератури є формування вмінь і навичок жанрового аналізу, адже повноцінне пізнання художнього твору неможливе без звернення до специфіки його жанрової природи. Жанр художнього твору є формальною і змістовою категорією, «серцевиною й суттю літератури», що віддзеркалює загальну тенденцію розвитку світового літературного процесу і національну літературну традицію, світоглядно-естетичну концепцію народу, національні образи, художнє мислення і світосприйняття митця, його приналежність до історичної й культурної спадщини цього народу. Отже, вміння жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів є вагомим засобом розвитку предметної (літературознавчої) компетентності, що є компонентом загальної професійної компетентності майбутнього вчителя зарубіжної літератури.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття в українському літературознавстві з'явилась низка ґрунтовних студій, автори яких осмислюють питання структурного наповнення жанру, його складників, жанрових модифікацій,

жанрових різновидів, акцентують увагу на поліфункціональності й універсальності цієї літературознавчої категорії, увиразнюють шляхи подальших генологічних досліджень (І. Бабенко, Н. Бернадська, Т. Бовсунівська, М. Богданова, О. Бровко, Є. Васильєв, І. Денисюк, О. Єременко, Ю. Ковалів, Н. Копистянська, Т. Кушнірова, С. Ленська, Л. Мацевко-Бекерська, Н. Петриченко, Т. Свербілова, Н. Тихолоз, А. Ткаченко, Д. Чик та ін.).

У контексті проблеми аналізу художнього твору сучасні науковці А. Вітченко, В. Гладишев, Н. Волошина, Н. Гричаник, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Л. Мірошніченко, Г. Островська, Є. Пасічник, А. Ситченко, Г. Токмань, Л. Удовиченко, Б. Шалагінов та інших опосередковано звертаються й до окремих питань вивчення жанру художнього твору. В поодиноких статтях М. Васьківа, Ю. Сидоренко, Л. Скорини, М. Шульгун зроблено перші спроби визначення ефективних шляхів жанрового аналізу художнього твору. Проблема жанрового аналізу української художньої малої прози ґрунтовно висвітлена у працях Н. Романишиної. Глибокі роздуми щодо специфіки жанрового аналізу художнього твору репрезентовано у розвідках Ю. Бондаренка. Попри те, що автори цих методичних студій утверджують самодостатність жанрового аналізу художнього твору, розробляють орієнтовні схеми аналізу, розкриваючи його потенціал, поза увагою залишається проблема навчання студентів-філологів жанровому аналізу різнонаціональних художніх творів.

Теоретичний розгляд і реальний стан окресленої проблеми дали змогу увиразнити суперечності між:

- новітніми напрямками порівняльного літературознавства і необхідністю оновлення змістового наповнення методичного супроводу майбутніх учителів зарубіжної літератури з урахуванням теоретико-методологічних дискурсів сучасної компаративістики, що впливатиме на професійний рівень студента;

- змістом університетських і шкільної програм (редакція 2017 р.), де значний відсоток належить малим епічним і ліро-епічним творам, і недостатністю досліджень, спрямованих на формування у студентів-філологів умінь і навичок жанрового аналізу цих текстів;

- потенційними можливостями вивчення інокультурного художнього твору жанровим шляхом та обмеженістю його використання в навчальному процесі закладів вищої освіти;

- зростанням інтересу учнівської й студентської молоді до читання малих епічних і ліро-епічних художніх творів і низьким рівнем сформованих умінь і навичок жанрового аналізу;

- прагненням студентів швидко реалізувати набуті знання і вміння на заняттях і недостатнім рівнем практичної спрямованості літературознавчих циклів.

Актуальність і доцільність наукової проблеми, потреба розв'язання окреслених суперечностей та необхідність удосконалення навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Теорія і методика навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів майбутніх учителів зарубіжної літератури».**

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація пов'язана з науковою проблематикою досліджень науково-дослідного центру «Методичні, літературознавчі та культурологічні компетентності вчителя зарубіжної літератури» Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Дисертацію виконано в межах наукової теми кафедри методики викладання світової літератури НПУ імені М.П. Драгоманова «Зміст і методика вивчення зарубіжної літератури за державними стандартами в умовах 11-річної загальноосвітньої школи» (державний реєстраційний номер 0100U000046). Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 7 від 29 листопада 2017 р.), внесено корективи у назву теми, що затверджено Вченою радою НПУ імені М.П. Драгоманова (протокол № 9 від 27.02.2020 р) та уточнено на засіданні кафедри методики викладання світової літератури НПУ імені М.П. Драгоманова (протокол № 11 від 18.06.2020 р.).

Мета дослідження полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні й розробленні методики навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів майбутніх учителів зарубіжної літератури.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. Обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження на основі аналізу філософської, літературознавчої, психолого-педагогічної літератури.

2. Дослідити генезу становлення методики жанрового аналізу художнього твору; визначити пріоритетні методичні напрями вивчення інонаціонального художнього твору.

3. Розкрити й уточнити змістове наповнення базових понять дисертаційної роботи.

4. Проаналізувати зміст навчально-методичного забезпечення процесу навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів студентів-філологів.

5. Описати систему методів, прийомів, засобів навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів студентів-філологів і обґрунтувати її реалізацію в навчальному процесі ЗВО.

6. Визначити критерії, показники, рівні сформованості вмій і навичок жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів.

7. Розробити методику навчання жанрового аналізу майбутніх учителів зарубіжної літератури і експериментально перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження – процес навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів майбутніх учителів зарубіжної літератури у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – форми, методи, прийоми, засоби навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів майбутніх учителів зарубіжної літератури.

Концепція дослідження. Потреба в обґрунтуванні та розробленні методики навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів здобувачів вищої освіти, що має теоретичне і практичне значення для методики

літератури, зумовлена переорієнтацією освітньої діяльності зі знаннєвої парадигми на компетентнісну. Навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів розглядається як невід'ємний компонент літературознавчої й методичної компетентностей студента-філолога, що загалом визначає його фаховий рівень. Ефективність формування у майбутніх учителів умінь і навичок жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів залежить від спеціальної методичної системи, що забезпечує цілісність навчального процесу майбутнього фахівця.

Провідною ідеєю дослідження є розв'язання проблеми формування у майбутніх учителів зарубіжної літератури вмінь і навичок жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів (на прикладі малих епічних і ліро-епічних творів) на основі методологічних підходів, зокрема порівняльного, герменевтичного, аксіологічного, імагологічного, культурно-семантичного, полікультурного, системного, діяльнісного, особистісного. Зasadничим положенням дослідження є створення методики формування у студентів-філологів вмінь і навичок жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів, зорієнтованої на: 1) ґрунтовне засвоєння складних теоретичних питань жанрології; 2) розвиток вмінь синтезувати компаративний, культурологічний, етнокультурологічний, контекстуальний і жанровий види літературного аналізу; 3) формування вмінь і навичок вивчати інокультурний художній твір жанровим шляхом; 4) посилення практичної спрямованості навчального процесу студента-філолога; 5) урахування психолого-педагогічних умов вивчення інокультурного художнього твору; 6) активізацію науково-творчих здібностей студента і стимулювання його дослідницької діяльності.

Загальна гіпотеза дослідження ґрунтується на твердженні про необхідність упровадження у навчальний процес закладів вищої освіти спеціально розробленої методики формування у студентів-філологів вмінь і навичок жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів. Зміст загальної гіпотези конкретизовано у **часткових припущеннях**, за якими формування вмінь і навичок жанрового аналізу буде продуктивним, якщо:

- враховувати напрацювання сучасної генології, що увиразнюють загальні жанротворчі тенденції, розкривають сутність жанру як одного із ключових понять літературознавства, жанрових модифікацій, жанрового ядра, авторських жанрових визначень; компаративістики, методики викладання літератури щодо вивчення інокультурного художнього твору;

- моделювати, з урахуванням психологічних особливостей покоління Z, освітнє середовище студента-філолога для забезпечення умов професійної саморегуляції, активізації науково-дослідницької діяльності, розвитку педагогічного творчого мислення;

- переосмислити традиційні методи, прийоми і види навчальної діяльності й оптимально їх комбінувати зі специфічними дидактичними методами, прийомами і видами роботи, що загалом сприятиме продуктивному формуванню у студентів-філологів вмінь і навичок жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів;

- реалізувати порівняльний, герменевтичний, аксіологічний, імагологічний, культурно-семантичний, полікультурний, системний, діяльнісний, особистісний підходи до процесу навчання;

- застосовувати жанровий аналіз у тісному взаємозв'язку з культурологічним, етнокультурологічним, компаративним і контекстуальним видами літературного аналізу;

- використовувати комплекс спеціально розроблених прийомів і видів навчальної діяльності, що передбачають системне і поетапне формування у майбутніх учителів зарубіжної літератури вмінь і навичок жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів.

Методологічною основою дослідження є філософські праці про національну ідентичність, національний характер, менталітет, національний образ світу; жанр, жанрові модифікації, жанрове ядро, єдність змісту і форми; дослідження проблем вираження психологічних особливостей сучасного студента генерації; наукові ідеї про створення оптимального освітнього простору у ЗВО, зокрема особистісно орієнтований підхід до навчання, змішаний тип навчання, педагогічна фасилітація, позитивна мотивація студента, педагогічне творче мислення, навчально-пізнавальна діяльність студента; студії, що виразняють специфіку вивчення художнього твору з урахуванням його національної специфіки; Закони України «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років, Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року.

Теоретичною основою стали студії з соціально-гуманітарних наук про *специфіку національної ідентичності й самоідентифікації* (С. Андрусів, В. Буяшенко, О. Вертій, Т. Воропай, П. Гнатенко, О. Гнатюк, В. Даренська, Е. Еріксон, В. Зливкова, М. Іванишина, О. Колісник, О. Лісовий, Л. Мазур, Л. Нагорна, Л. Сенік, Е. Сміт, М. Степик, Т. Урись та ін.), *національного характеру і менталітету* (В. Горський, П. Дінцельбахер, Р. Демчук, Р. Додонов, О. Колісник, Н. Мозгова, Ю. Федів та ін.), *національної картини світу і діалогу культур* (М. Бахтін, В. Біблер, М. Бубер Г. Гачев та ін.), *загальнолюдські й національні цінності* (Ф. Клакхон, Д. Ліхачов, М. Секомб, Ф. Стродтбек, Г. Шпет та ін.); *компаративістики, пов'язані з проблемами порівняльного вивчення жанрів, презентацією Іношого / Чужого й реценцією інокультурного художнього твору* (З. Алієва, В. Будний, О. Вознюк, Л. Грицик, Т. Денисова, В. Ізер, М. Ільницький, О. Колінько, І. Лімборський, Н. Малютіна, А. Маріно, Д. Наливайко, Л. Оляндер, Н. Петриченко, Т. Свєрбілова, О. Червінська, Д. Чик, Г.Р. Яусс та ін.); *жанрології* (Н. Бернадська, Т. Бовсунівська, О. Бровко, Є. Васильєв, Г. Грабович, І. Денисюк, А. Есалнек, Н. Копистянська, Т. Кушнірова, Н. Лейдерман, С. Ленська, Г. Поспелов, Ю. Тинянов, Н. Тихолоз, А. Ткаченко, Цв. Тодоров та ін.); *положення психології, що виразняють особливості студентської молоді* (А. Березін, М. Боришевський, Г. Гич, Ф. Гіренок, Д. Горлач, І. Зимня, В. Кірвас,

Н. Козицька, В. Моросанова, В. Олефір, Д. Піонтковська, В. Соколова, Л. Співак, М. Тесленко, І. Товкач, О. Фальова, К. Фрумкін, О. Шевченко, Н. Юдіна й ін.); *положення педагогіки про формування позитивної мотивації студента* (С. Данилюк, С. Занюк, Н. Ключова, О. Кочарян та ін.), *педагогічну фасилітацію* (Н. Волкова, О. Галіцян, Т. Гура, В. Нестеренко, Г. Пономарьова, А. Степанова й ін.), *активізацію навчально-пізнавальної діяльності* (М. Артющина, Т. Бондарєва, С. Гончаренко, В. Лозова, П. Лузан, О. Олексюк, Т. Шепеленко, Г. Щукіна й ін.), *педагогічне творче мислення студента* (О. Гузалова, Л. Засекіна, З. Курлянд, М. Меєрович, О. Осипова, Л. Шрагіна й ін.), *полікультурне виховання молоді* (Р. Агадуллін, Т. Близнюк, Л. Ілійчук, П. Кендзьор, Н. Нікітіна, О. Свиридюк, Л. Столярчук, Г. Яківчук і ін.), *змішане навчання* (К. Бугайчук, В. Осадчий, Я. Сікора, Т. Шроль й ін.); *науково-методичні ідеї, в яких розкрито суть пріоритетних для методики викладання літератури підходів, концепцій, напрямів, аспектів, технологій вивчення інокультурного художнього твору* (А. Вітченко, В. Гладишев, Н. Гричаник, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Л. Мірошниченко, А. Мельник, О. Ніколенко, Г. Островська, О. Покатілова, С. Сафарян, Л. Удовиченко, І. Ціко, Б. Шалагінов, Ф. Штейнбук та ін.).

Для реалізації поставлених завдань використано різні **методи дослідження**:

– *теоретичні*: вивчення, аналіз і систематизація філософських, літературознавчих, психолого-педагогічних, методичних джерел із проблеми дослідження з метою визначення й обґрунтування теоретико-методологічної основи дисертації; студіювання підручників / посібників із зарубіжної літератури для закладів вищої освіти, публікацій у фахових періодичних виданнях, навчальних робочих програм, узагальнення педагогічного досвіду викладачів літературознавчого циклу для з'ясування сучасного стану розробленості проблеми; педагогічне моделювання; порівняння, аналіз і синтез результатів дослідного навчання;

– *емпіричні*: спостереження за навчальним процесом на філологічних факультетах у ЗВО, анкетування, опитування, бесіди з викладачами і студентами на різних етапах дослідного навчання; педагогічний експеримент; діагностика результатів експериментального навчання;

– *статистичні*: кількісно-якісний аналіз результатів дослідного навчання, що дав змогу перевірити ефективність розробленої методики формування у студентів-філологів умінь і навичок жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше в методичній науці *обґрунтовано* теоретико-методологічні засади методики навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів майбутніх учителів зарубіжної літератури; *з'ясовано й уточнено* сутність і змістові ознаки базових понять дослідження: «жанрова грамотність студента», «структура жанрової грамотності», «жанровий аналіз художнього твору», «жанровий шлях аналізу художнього твору з урахуванням національної специфіки», «жанрова компетентність» і *подано авторські визначення; досліджено* генезу становлення

методики жанрового аналізу художнього твору в методиці літератури; *проаналізовано* зміст навчально-методичного забезпечення процесу навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів студентів-філологів; *визначено* критерії, показники і рівні сформованості вмій і навичок досліджуваного аналізу; *описано* систему методів, прийомів, засобів навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів майбутніх учителів і *обґрунтовано* їхню реалізацію в навчальному процесі ЗВО; *експериментально перевірено* ефективність розробленої методики і впровадження її у процес навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури у закладах вищої освіти.

Подальшого розвитку потребує розробка відповідних навчальних курсів, оновлення навчально-методичного інструментарію, схем жанрового аналізу різнонаціональних середніх і великих епічних, ліричних і драматичних художніх творів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у створенні та впровадженні у навчальний процес філологічних факультетів ЗВО методики формування у студентів-філологів умінь і навичок жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів. Основні положення дисертації й авторська методика можуть бути використані при складанні навчальних програм основних і вибіркових курсів із зарубіжної літератури у ЗВО та системі післядипломної педагогічної освіти, розробці підручників і посібників, методичних рекомендацій.

Достовірність результатів дослідження забезпечено: 1) методологічним обґрунтуванням концептуальних положень розробленої методики на основі сучасних здобутків літературознавства, психології, педагогіки й методики викладання літератури; 2) продуктивним застосуванням теоретичних, емпіричних і статистичних методів, що відповідали меті, завданням і логіці дослідження; 3) позитивними результатами дослідного навчання; 4) апробацією результатів дослідження на міжнародних, усеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, колоквиумах.

Експериментальною базою дослідного навчання були: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Криворізький державний педагогічний університет, Запорізький національний університет, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Затверджено учасників контрольних і експериментальних груп 525 студентів-філологів I–IV курсів спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), 014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська)), 014.022 Середня освіта (Мова і література (німецька)), 014.023 Середня освіта (Мова і література (французька)), 19 викладачів літературознавчого циклу закладів вищої освіти.

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка від 25.05.2020 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 776–33/03 від 25.08.2020 р.), Криворізького державного педагогічного університету (довідка № 09/1–97/3 від 27.02.2020 р.),

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 1/515 від 22.06.2020 р.), Запорізького національного університету (довідка № 123/01.01-13 від 19.09.2020 р.), Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 272/01 від 06.03.2020 р.).

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні теоретичні й практичні результати дисертації оприлюднено в доповідях і виступах на наукових і науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема *міжнародних*: «Мова. Література. Історія. Культура. Проблеми вивчення та викладання» (Китай – Україна, 2016), «Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи» (м. Київ, 2017), «Аналіз і інтерпретація художнього тексту: проблеми, стратегії, досліди» (м. Київ, 2018), «Зарубіжні письменники і Україна» (м. Полтава, 2018), «Використання медіа-технологій у підготовці вчителів: європейський та вітчизняний досвід» (м. Глухів, 2018), «Професійна підготовка сучасного педагога: виміри міжнародного співробітництва» (м. Київ, 2018), «Social and Economic Aspects of Education in Modern Society» (Польща, м. Варшава, 2018), «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (м. Переяслав-Хмельницький, 2018), «Методи дослідження суспільної свідомості в гуманітарних студіях» (м. Тернопіль, 2018), «Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку» (м. Дніпро, 2019), «Специфічність та універсальність методів пізнання в епоху глобальних викликів XXI століття» (м. Тернопіль, 2019), «Оноре де Бальзак: грані, інтерпретація, Україна» (м. Бердичів, 2019), «Філософія мови та нові тенденції в перекладознавстві й лінгвістиці» (м. Київ, 2019), «Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи» (Київ–Львів–Бережани–Гомель, 2019), «Фактори розвитку педагогіки і психології в XXI столітті» (м. Харків, 2019), «Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки» (м. Одеса, 2019), «Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології» (м. Львів, 2019), «Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі» (м. Київ, 2019), «Психологія та педагогіка: сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування» (м. Львів, 2019), «Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи» (м. Запоріжжя, 2019), «Передові освітні практики: Україна, Європа, Світ» (м. Київ, 2019), «Теорія та практика сучасної науки та освіти» (м. Дніпро, 2019), «Філософсько-світоглядні та культурологічні контексти неперервної освіти» (м. Дніпро, 2020), «Інформаційний простір у соціогуманітарних дослідженнях» (м. Тернопіль, 2020), «Особистість в історії, літературі та методиці навчання» (м. Івано-Франківськ, 2020); *всеукраїнських*: «V Султанівські читання» (м. Івано-Франківськ, 2017), «Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя» (м. Вінниця, 2018), «Неперервна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контексти та педагогічна практика» (м. Дніпро, 2019), «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (м. Переяслав-Хмельницький, 2019), «Проблеми реформування педагогічної науки і освіти» (м. Ужгород, 2019), «Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм»

(м. Кременчук, 2019), «Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах» (м. Київ, 2019), «Сучасні тенденції організаційно-методологічного забезпечення підготовки фахівців: проблеми та шляхи їх вирішення в умовах глобалізації та євроекономічної інтеграції» (м. Харків, 2019), «VII Волошинські читання: «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство» (м. Київ, 2019), «VIII Волошинські читання. Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство» (м. Київ, 2020), «Література й історія» (м. Запоріжжя, 2020).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 55 наукових праць, із них – 1 монографія (одноосібна), 5 навчально-методичних рекомендацій, 3 статті у журналах Категорії Б України, 12 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, 4 статті у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, 6 статей у наукометричних іноземних виданнях, 24 публікації у наукових збірниках і матеріалах міжнародних і всеукраїнських конференцій.

Особистий внесок здобувача в роботах, опублікованих у співавторстві. У статті «Студенти покоління Z: проблеми освіти» дисертантці належить виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих наукових результатів. У статті «Genre analysis studying» здобувачеві належить теоретичне обґрунтування специфіки жанрового аналізу художнього твору. У «Навчально-методичному комплексі «Історія зарубіжної літератури XVII–XVIII століття» розроблено практичні заняття, тематику індивідуальних занять і завдань самостійної роботи. У виданні «Дарунок учителю зарубіжної літератури» здійснено добір і систематизацію практичних методичних матеріалів.

Результати захищеної у 2006 році дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.05 – «порівняльне літературознавство» з теми «Рецепція творчості Марини Цветаєвої в Україні і Росії» у тексті докторської дисертації не використано.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (582 найменувань, із них – 9 іноземними мовами), додатків (дидактичних і апробаційних матеріалів). Повний обсяг дисертації становить 514 сторінок (із них 428 сторінок основного тексту). Робота містить 17 таблиць, 31 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, вказано зв'язок роботи з науковими темами і планами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розроблено концепцію; розкрито наукову новизну й практичне значення; подано відомості про апробацію й упровадження дисертаційних матеріалів, публікації, структуру й обсяг роботи.

У першому розділі – **«Філософські і літературознавчі засади аналізу жанрової природи інонаціонального художнього твору»** – подано філософське підґрунтя навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів; обґрунтовано літературознавчі основи цього виду аналізу,

посутні для формування у майбутніх учителів зарубіжної літератури вмінь і навичок жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів.

Філософськими засадами дослідження слугували студії В. Біблера, М. Бубера, В. Буяшенко, Т. Воропая, Г. Гачева, П. Гнатенка, О. Гнатюка, В. Даренської, Е. Еріксона, В. Зливкова, О. Колісник, О. Лісового, Л. Мазур, Н. Мозгової й інших учених, які розкривають сутність національної ідентичності, самоідентифікації, а також спектр понять, що корелюють із цими дефініціями (національний характер, менталітет, національний образ світу). Осмислення теоретичних основ дало змогу розглядати національну ідентичність як відтворення і тлумачення типових символів, цінностей, міфів, звичаїв, традицій, що у сукупності утворюють історико-культурну спадщину нації, а також ототожнення особистості через констатацію «Я / Інший». Важливим фактором у структурі національної ідентичності є процес самоутвердження індивіда як носія тієї чи іншої культури.

У дослідженні враховано позиції літературознавців (С. Андрусів, О. Вертія, М. Іванишиної, Ю. Мариненка, Л. Сеника, Т. Урись та ін.), які аргументовано стверджують, що художній твір зароджується на національному ґрунті, має характерні ознаки, віддзеркалює специфічне буття. Відтак, важливими функціями художньої літератури є збереження національного коду, формування й утвердження національної ідентичності. Розглядаючи змістове наповнення цього поняття, науковці суголосні в тому, що воно дворівневе – когнітивне та аксіологічне. Аналіз літературознавчих студій дав змогу увиразнити параметри національної ідентичності: мова, цінності, символи, традиції, історія, спільна культура, патріотизм є основними компонентами національної самоідентифікації.

Узагальнення теоретичних праць із окресленої проблеми дало змогу інтегрувати ці положення у площину методики навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів і встановити, що у процесі навчання студенти мають набути вміння виокремлювати національні концепти у творі з опертям на його історико-культурний контекст і тлумачити їхній зміст.

Використання наукових положень діалогічних концепцій М. Бахтіна, В. Біблера, М. Бубера й інших учених дозволило обґрунтувати поєднання різних контекстів при вивченні жанру художнього твору, що сприяє глибокому осмисленню різних шарів і кодів іншої культури, створенню цілісної національно-культурної панорами художнього твору, розумінню національних жанротвірних елементів, встановленню зв'язків із концептами інших національних літератур. Тому навчання жанрового аналізу організовано з метою формування у студентів умінь творчо застосовувати здобуті знання, розкривати дослідницький потенціал, самостійно інтерпретувати історико-літературні явища.

Опрацювання теоретико-методологічних дискурсів сучасної компаративістики, зокрема порівняльної поетики (студії Р. Етьємбля, О. Колінко, Н. Малютіної, А. Маріно, Д. Наливайка, Н. Петриченко, Т. Свербілової, Д. Чика й ін.), дало змогу визначити основні аспекти порівняльного вивчення жанрів: вияв сталих і змінних ознак жанру, з'ясування

літературних і позалітературних чинників формування жанру, виявлення причин різноманітності жанрів різних літератур, увиразнення закономірностей еволюції жанру у різні періоди, визначення спільних художньо-естетичних засад зародження жанрів, розкриття шляхів їх «міграції». Студіювання праць В. Будного, О. Вознюк, Л. Грицик, Т. Денисової, М. Ільницького, І. Лімборського, Д. Наливайка, Т. Свербілової й інших обґрунтувало доцільність використання центрального поняття літературної імагології – національного образу та уможливило виокремити його пріоритетні ознаки: тісний зв'язок з історичною та культурною епохою; відображення характерних рис народу; залежність від історичної, політичної й культурної ситуації. Застосування імагологічного інструментарію сприяє формуванню цілісної картини національного образу світу, дає змогу реалізувати продуктивний міжкультурний діалог, зумовлює осмислення жанрової специфіки інокультурного художнього твору. Звернення до концептуальних положень рецептивної естетики (В. Ізер, Г.Р. Яусс та ін.) дало змогу увиразнити пріоритетні чинники, що впливають на сприйняття студентами жанру інонаціонального художнього твору. Встановлено, що на кожному з етапів здійснення жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних форм, потрібно враховувати індивідуальні особливості студента-читача, його естетичний досвід, горизонт очікування, суб'єктивне сприймання художнього твору, можливу варіативність інтерпретацій при перекладуванні.

Аналізуючи теоретичні праці з жанрології (М. Бахтін, Н. Бернадська, Т. Бовсунівська, О. Бровко, Є. Васильєв, Г. Грабович, І. Денисюк, Н. Копистянська, Т. Кушнірова, Н. Лейдерман, С. Ленська, Г. Поспелов, А. Ткаченко, Цв. Тодоров, Л. Чернец та ін.), використали зміст понять «жанр», «жанрові модифікації», «жанрове ядро», «авторські жанрові визначення», зіставили різні трактування та ввели їх в методичку навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів, підкреслюючи, що жанрова специфіка твору розкривається на всіх рівнях художньої форми. Установлено, що теоретична жанрова модель включає такі аспекти: план змісту, план форми, план сприйняття (Н. Лейдерман), які стали основою розроблених схем жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів. Врахування теорії чотирьох поняттєвих жанрових сфер Н. Копистянської дало змогу увиразнити національний складник жанру, вибудувати методичку навчання студентів-філологів жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів.

У другому розділі – **«Психолого-педагогічні основи навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів»** – розкрито ключові положення вивчення інонаціонального художнього твору як об'єкта педагогічних студій, запропоновано продуктивні педагогічні умови організації процесу навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів студентів, обґрунтовано психологічні чинники ефективного навчання.

Опрацювання спеціальної літератури (Т. Веретенко, Л. Ілійчук, П. Кендзьор, Н. Нікітіна, О. Свиридчук, Г. Яківчук та ін.) дало змогу з'ясувати, що знайомство учнів / студентів із художнім твором увиразнює комплекс

проблем полікультурної освіти. Через посередництво інонаціонального художнього твору молодь формує уявлення про розмаїття культур у світі та вчиться ідентифікувати себе у полікультурному соціумі. Маємо підстави твердити, що ефективна організація процесу навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів залежить від набуття вмінь толерантно сприймати культурні відмінності, визначати позалітературні фактори формування жанру твору, встановлювати культурні взаємозв'язки для глибокого осмислення жанротвірних компонентів. У цьому контексті сфокусовано увагу на проблемі добору художніх творів, послідовність їхнього вивчення, створення ситуацій, що примусять студента вибудовувати модель міжособистісних і суспільних взаємин, зіставляти власні національні переконання з принципами і нормами, які репрезентовані у творі. Важливим чинником продуктивного навчання жанрового аналізу визначено емоційний аспект рецепції художнього твору, що сприяє активізації творчо-дослідницьких здібностей студента.

Результативність навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів залежить і від осмислення студентами загальнолюдських і національних ціннісних доміант. Звернення до концепції цінностей Ф. Клакхона і Ф. Стродтбека дало змогу увиразнити механізм появи та існування національних цінностей, а також навчити студента їх адекватно сприймати та тлумачити у процесі жанрового аналізу. Загальноновизнаним чинником у вивченні інонаціонального художнього твору вважають проблему культурного шоку (К. Оберг), ефективним шляхом подолання якої є ідея діалогічності культур. Історико-культурний контекст виникнення художнього твору є системою координат, яка мотивує вибір автором проблематики, жанру, сюжету, композиційно-образної структури художнього твору, а також породжує, за наявності здатності у читача з'ясовувати ключові засади, ряд смислових варіантів інтерпретацій. Знання історико-культурного контексту є вихідною позицією при жанровому аналізі різнонаціональних художніх творів.

У процесі дослідження встановлено, що *мотиваційно-цільові, суб'єктно-орієнтовані й організаційно-технологічні* педагогічні умови є ефективними у процесі навчання жанрового аналізу. Актуалізація позитивної мотивації студентів (С. Данилюк, С. Занюк, Н. Ключова, О. Кочарян та ін.) – передумова посилення їхнього інтересу до вивчення жанрової природи твору. Тому запропонували шляхи формування й підтримки позитивної мотивації студентів у процесі навчання жанрового аналізу. З'ясовано, що навчання жанрового аналізу значною мірою залежить від застосування фасилітативного підходу (Н. Волкова, О. Галіцян, Т. Гура, В. Нестеренко, Г. Пономарьова, А. Степанова й ін.) та активізації навчально-пізнавальної діяльності (М. Артюшина, Т. Бондарева, С. Гончаренко, В. Лозова, П. Лузан, Т. Шепеленко й ін.), які сприяють самореалізації, саморозвитку, саморегуляції. У контексті навчання жанрового аналізу художніх творів увиразнено шляхи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, а також проаналізовано рівні розвитку їхньої пізнавальної діяльності. Наголошуємо, що реалізація жанрового аналізу художніх творів допомагає формуванню й розвитку педагогічного творчого

мислення майбутнього вчителя-філолога (О. Гузалова, Л. Засєкіна, М. Меєрович, О. Осипова, Л. Шрагіна й ін.).

У дослідженні враховано, що ефективність навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів значною мірою зумовлена знанням специфіки психології студента покоління Z (Л. Березовська, Т. Близнюк, О. Жулинська, Н. Козицька, Л. Коростіль, І. Товкач, Н. Хоув, В. Штраус та ін.). У роботі обґрунтовано, що наявність кліпового мислення (Г. Гич, Ф. Гіренко, Д. Горлач, Е. Тоффлер, К. Фрумкін та ін.), орієнтованість на швидкий результат від отриманих знань, зосередженість на короткострокових цілях, самостійність мислення, націленість на структурування навчального матеріалу, залежність від досягнень технологічного прогресу у сукупності визначають вектор процесу навчання жанрового аналізу.

Звернення до студій, що присвячені питанню саморегуляції студентів (М. Гриньова, В. Моросанова, Т. Партико, Н. Сеньовська, М. Тесленко, Н. Юдіна та ін.), дало змогу розробити структуру саморегуляції навчальної діяльності студентів-філологів. Виокремлено базові, лінгвістичні й специфічні здібності, які студент повинен сформувати у процесі саморегуляції для ефективного навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів.

У третьому розділі – **«Жанровий аналіз різнонаціональних художніх творів як методична проблема»** – висвітлено пріоритетні методичні напрями вивчення інонаціонального художнього твору, розкрито історію становлення методики жанрового аналізу художнього твору й увиразнено сучасні методичні ідеї щодо навчання жанрового аналізу художнього твору, проаналізовано зміст навчально-методичного забезпечення для студентів-філологів ЗВО в контексті обраної проблеми дослідження.

На основі опрацювання методичних розвідок (В. Бабенко, В. Гладишев, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Л. Мірошніченко, А. Мельник, О. Ніколенко, Г. Островська, О. Покатілова, Л. Удовиченко, І. Ціко, Б. Шалагінов й ін.) визначено напрями вивчення інонаціонального художнього твору та схарактеризовано їхні переваги для методики навчання жанрового аналізу. З-поміж них виокремлено пріоритетні – формування етнокультурної компетентності учнів, контекстне вивчення художнього твору, порівняльне вивчення художніх творів, емоційно-чуттєве сприйняття інокультурного художнього твору та допоміжні – формування читацької культури учнів засобами інонаціонального художнього твору, застосування стереоскопічного читання, розкриття взаємозв'язків із різними видами мистецтва. Особливу увагу акцентовано на питанні порівняльного вивчення літератури у шкільному курсі, адже набуті компаративістичні компетентності слугують основою студентам для навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів. Аналіз низки досліджень (Л. Бондаренко, А. Градовський, О. Гордієнко, Ж. Клименко, В. Снегір'ова, Б. Шалагінов та ін.) дав змогу увиразнити етапи формування компаративістичної компетентності у студентів.

Вивчення питання становлення методики жанрового аналізу художнього твору дозволило констатувати, що окремі аспекти цієї проблеми постають у працях учених другої половини ХХ століття (О. Бандура, Т. і Ф. Бугайки,

П. Волинський). Цей етап розвитку методичної науки засвідчив поступове утвердження думки про потребу вивчати художній твір в єдності змісту і форми, вдумливо добирати методичні методи, прийоми і види навчальної діяльності з урахуванням родо-жанрової специфіки художнього твору. Новий етап у розвитку методики жанрового аналізу розпочинається у 70–80-х рр. ХХ ст., коли методисти розглядали вивчення жанру художнього твору як обов'язковий компонент шкільного літературного аналізу. Для цього періоду розвитку методичної думки важливою є спроба актуалізації уваги на вивченні специфіки жанру художнього твору. З'являються окремі праці (Е. Румянцева), де наголошено на необхідності застосування жанрового аналізу художнього твору у процесі вивчення шкільного курсу літератури. Авторка зазначала, що осмислення художнього твору буде повноцінним за умови відповідних знань й уявлень читача про його жанрові ознаки. Звернення до жанру дозволяє не лише поглибити теоретичні знання учнів, але й допомагає вихованню естетично-художнього смаку молоді, усвідомленню специфіки художнього твору як явища мистецтва. Обраний письменником той чи інший жанр віддзеркалює ставлення митця до зображуваної дійсності. Проте окреслені ідеї не було зреалізовано у подальших методичних студіях.

Новий етап методичних досліджень проблем аналізу художнього твору розпочинається у 90-х рр. ХХ ст. (Н. Волошина, В. Гладишев, Н. Гричаник, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Л. Мірошниченко, А. Мельник, О. Ніколенко, Є. Пасічник, А. Ситченко, Г. Токмань, Б. Шалагінов, Ф. Штейнбук та ін.). Студіювання науково-методичних розвідок на зламі ХХ–ХХІ ст. засвідчує, з одного боку, збереження тенденції аналізувати художній твір із урахуванням його жанрово-родової природи; з іншого – відсутність розробленої методичної системи навчання жанрового аналізу.

В останнє десятиліття з'явилися ґрунтовні праці Ю. Бондаренка, Н. Романишиної, що присвячені проблемі жанрового аналізу художнього твору. Ю. Бондаренко послідовно утверджує думку про самодостатність й універсальність жанрово-родового аналізу у шкільному курсі української літератури, розробляє алгоритм проведення цього виду аналізу, увиразнює основні етапи підготовки учнів до вивчення жанру твору. Н. Романишина репрезентує оригінальну авторську методичну систему вивчення майбутніми вчителями української літератури художніх творів малої форми жанровим шляхом аналізу, впроваджує її у практику викладання літературознавчих курсів у ЗВО, обґрунтовує теоретичні засади жанрового аналізу.

Вивчення й узагальнення методичних напрацювань з теми дослідження дало змогу констатувати, що у методиці літератури не розроблено теоретико-методологічне підґрунтя навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів, не визначено критерії, показники та рівні сформованих вмій і навичок жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів у студентів, немає методичної системи навчання жанрового аналізу різнонаціональних творів студентів-філологів.

Аналіз змісту навчально-методичного забезпечення для студентів ЗВО засвідчив, що переважає розвиток предметної літературознавчої

компетентності, натомість формуванню вмінь і навичок жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів, як важливого компонента літературознавчої компетентності, відведена незначна увага. У підручниках / посібниках із зарубіжної літератури здебільшого не розкриті питання специфіки еволюції та функціонування того чи іншого жанру в національній літературі, вплив позалітературних чинників на формування жанру художнього твору, спільні та відмінні жанрові ознаки у різнонаціональних художніх творах. Відсутня цілісна система запитань і завдань, що увиразнювали б жанрову специфіку художнього твору, вчили визначати типові й авторські жанрові елементи, добирати контекстуальний матеріал для аналізу жанру, моделювати «національне жанрове поле».

У четвертому розділі – **«Методика навчання жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів»** – подано теоретичне обґрунтування експериментальної методики навчання жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів, розроблено її модель, визначено методи, прийоми, форми навчання студентів-філологів жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів.

На основі синтезу й узагальнення психолого-педагогічних, літературознавчих і методичних досліджень *методику навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів* тлумачимо як сукупність взаємопов'язаних елементів (мети, змісту, принципів, методів, форм навчання), які спрямовані на формування жанрової грамотності (теоретичний складник) і практичних умінь і навичок, що є вагомими компонентами літературознавчої та методичної компетентності студента-філолога і стимулює його до самореалізації та подальшого професійного зростання.

Мета запропонованої методики – визначити на всіх етапах вивчення художнього твору ефективні методи, прийоми навчання, результативні види і форми діяльності викладача і студентів, які сприятимуть вмінню аналізувати жанрову своєрідність і національного художнього твору, зіставляти жанри різних національних літератур, виявляти самотність національних художніх творів, самостійно інтерпретувати інокультурний твір.

Завдання розробленої методики: забезпечити ґрунтовну теоретичну підготовку студентів-філологів у контексті жанрового аналізу; навчити самостійно проводити жанровий аналіз малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів; розкрити закономірності, специфіку, тенденції розвитку літературних явищ; проілюструвати сутність «діалогу культур»; сформувати толерантне ставлення до Іншої культури, розвивати вміння взаємодіяти з носіями різних культур, навчити ідентифікувати себе у полікультурному соціумі. Методика навчання студентів жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів передбачає цілісність, системність і взаємопов'язаність цільового, теоретико-методологічного, змістовно-діяльнісного, результативно-оцінювального блоків, а також дотримання відповідних психолого-педагогічних умов (рис. 1).

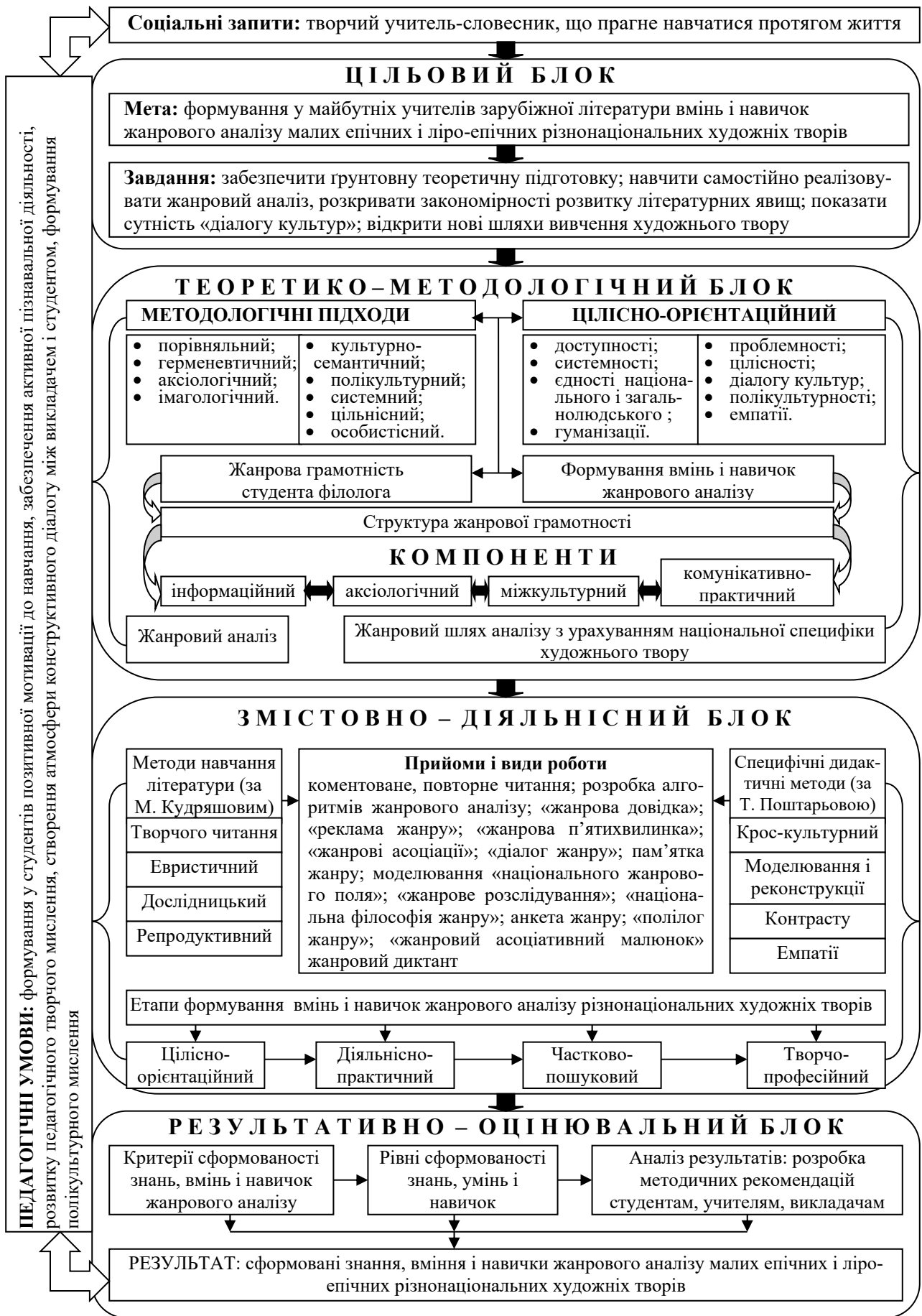

Рис. 1. Модель методики навчання студентів жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів

Відповідно до методологічних засад обґрунтовано й уточнено поняття *жанрова грамотність студента-філолога*, яке розглядаємо як сукупність знань, умінь і навичок визначати жанр (жанровий різновид) за типологічними ознаками, увиразнювати авторські жанрові елементи, орієнтуватись у жанровому розмаїтті, тлумачити еволюцію жанру, зіставляти ознаки жанру в різнонаціональних літературах.

Деталізовано *структуру жанрової грамотності студентів*, яку розглядаємо як послідовну і динамічну цілісність у межах взаємопов'язаних компонентів (інформаційного, аксіологічного, міжкультурного, комунікативно-практичного), що віддзеркалюють специфіку вивчення інонаціонального художнього твору і розкривають фахове зростання студента (рис. 2).

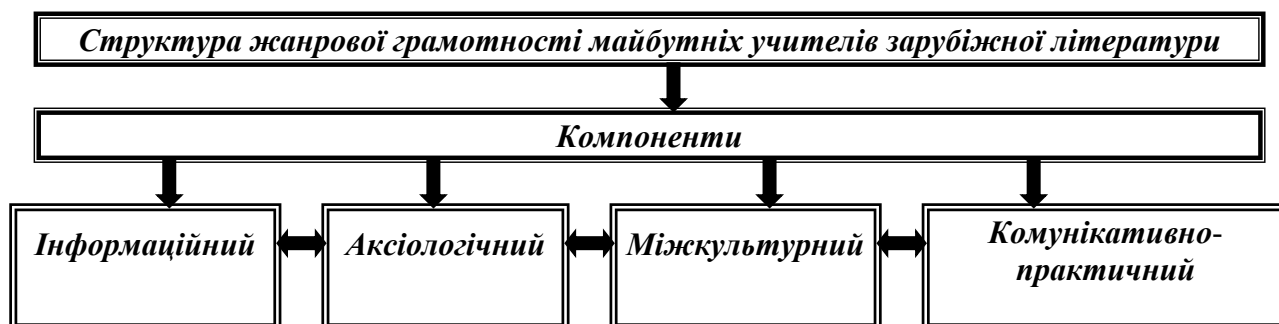

Рис. 2. Структура жанрової грамотності майбутніх учителів зарубіжної літератури

Інформаційний компонент визначає теоретичну підготовку студента. Опанування літературознавчим тезаурусом – необхідна умова глибокого осмислення жанрової специфіки інонаціонального художнього твору, осягнення взаємозв'язків у жанрі авторського й універсального, сталого і змінного, адекватного аналізу, інтерпретації літературних явищ.

Освоєння теоретико-літературних, історико-літературних, літературно-критичних знань – це динамічний і системний процес, що триває впродовж усіх років навчання майбутнього вчителя. Інформаційний блок структури жанрової грамотності сприяє активізації розумових, дослідницьких і творчих здібностей студента, адже поява нових жанрів, жанрових модифікацій, авторських номінацій жанру тощо моделює ситуацію «навчання протягом життя». Інформаційний компонент тісно пов'язаний із мотивацією студента, яка є рушійною силою формування його професійної компетентності.

Аксіологічний складник структури жанрової грамотності студентів зорієнтований насамперед на усвідомлення природи художніх цінностей, тлумачення інонаціональних цінностей з урахуванням досвіду національної культури, осягнення розбіжностей у системі культурних стереотипів та ідеалів, формування цілісної картини світу, осмислення національного коду, розуміння власного «Я». Дослідження жанрової специфіки інокультурного художнього твору крізь призму національних і загальнолюдських пріоритетів сприяє утвердженню ціннісного світогляду студента.

Міжкультурний компонент пов'язаний із осмисленням історико-культурного контексту виучуваного художнього твору. Змістове наповнення цього блоку поєднує у собі такі аспекти: розуміння специфіки національної та інонаціональної культури; вміння зіставляти літературні феномени в національних літературах; осягнення духовної єдності і національної неповторності різних літератур у культурно-історичному розвитку.

Комунікативно-практичний складник виводить студентів на розуміння того, що жанр акумулює всі рівні художньої форми.

Обґрунтовано загальне поняття *жанрова компетентність майбутнього вчителя зарубіжної літератури*, яке тлумачимо як інтегральну багатофакторну якість особистості, яка формується і розвивається у процесі навчання у ЗВО, виявляється через сукупність знань про жанр, жанрові різновиди, жанрові модифікації, жанрове ядро, іманентні жанрові ознаки тощо, реалізується через готовність і здатність самостійно застосовувати набуті знання, вміння і навички при вивченні специфіки жанру художнього твору, що сприяють повноцінній інтерпретації інонаціонального художнього твору.

Обстоюємо позицію, що жанрова компетентність є вагомим компонентом предметної (літературознавчої) і методичної компетентностей студента. У жанровій компетентності майбутнього вчителя виокремлюємо *компоненти*: теоретичний, аксіологічний, мотиваційний, дієво-практичний (рис. 3).

Рис. 3. Структура жанрової компетентності майбутнього вчителя зарубіжної літератури

Розроблено загальну структуру жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів (рис. 4), що базується на таких наукових підходах: порівняльний, герменевтичний, аксіологічний, імагологічний, культурно-семантичний, полікультурний.

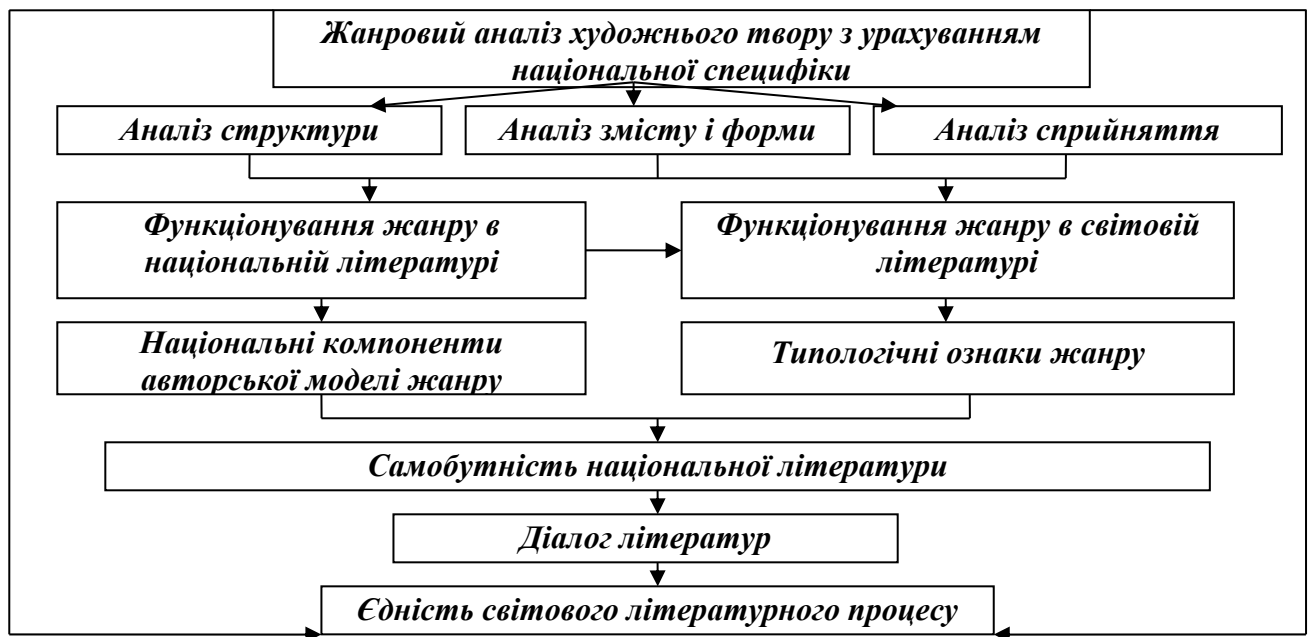

Рис. 4. Загальна структура жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів

Поняття *жанрового аналізу художнього твору* трактуємо як один із видів літературознавчого аналізу, що виявляє типологічні ознаки й індивідуально-авторські особливості жанрової природи художнього твору. Запропоновано поняття *жанровий шлях аналізу з урахуванням національної специфіки художнього твору*, що розглядаємо як складний процес через дослідження жанрової природи твору, тлумачення та оцінювання його в цілому, що передбачає знаходження загальних усталених типологічних ознак літературного тексту і виявлення його оригінальних авторських національних рис для пізнання іншої літератури, осягнення самобутності національної літератури, створення власної інтерпретації інокультурного твору.

Визначено етапи формування у студентів знань, умінь і навичок жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів.

Ціннісно-орієнтаційний етап зорієнтований на набуття студентами необхідних знань із теоретико-літературних курсів, що є основою для подальшої реалізації формування вмінь і навичок жанрового аналізу. Завдання викладача – збагати уявлення студентів про жанрове розмаїття художньої літератури, навчити знаходити і зіставляти типологічні ознаки жанрів малих епічних і ліро-епічних художніх творів, показати єдність змісту й форми художнього твору, продемонструвати взаємодію літературних явищ тощо.

Діяльнісно-практичний етап передбачає можливість застосування й закріплення студентами вмінь досліджувати жанрову природу інокультурного художнього твору. На цьому етапі викладач наголошує на практичній діяльності студента, тому ефективними є групові й індивідуальні завдання. Викладачу доцільно запропонувати студентам готові зразки, алгоритми, моделі аналізу жанру художніх творів. Студенти вчаться самостійно виокремлювати типологічні й авторські ознаки жанрів, зіставляти їх, виявляти історико-

культурний контекст художнього твору, визначати літературні й позалітературні чинники формування жанру художнього твору, виробляти здатність осмислювати художній твір в єдності форми і змісту.

Частково-пошуковий етап характеризується удосконаленням набутих знань, умінь і навичок жанрового аналізу. На цьому етапі викладач спрямовує студентів на самостійне дослідження механізмів змін, інтерпретацій, модифікацій того чи іншого жанру, розкриття їхньої залежності від культурних символів, менталітету, національних еталонів і стереотипів, традицій і звичаїв, естетичних поглядів і літературної традиції. Цей етап вимагає від студента наполегливої, вдумливої, системної самостійної роботи. Пріоритетним є акцент на розвитку творчих здібностей, можливості самореалізації, формуванні критичного мислення студента. Здобувачі вищої освіти вчаться створювати власні алгоритми дослідження жанрової природи малих епічних і ліро-епічних художніх творів з урахуванням національної специфіки, впроваджувати інноваційні технології, виконувати і розробляти творчі завдання, самостійно добирати художні твори для жанрового аналізу.

Творчо-професійний етап свідчить про набуття високого рівня вмінь і навичок жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів і готовність реалізовувати жанровий шлях аналізу інонаціонального художнього твору у майбутній педагогічній діяльності. Цей етап характеризується розумінням студентами, що жанровий аналіз художнього твору – це не перелік усталених жанрових ознак, а підґрунтя для глибокого пізнання авторської рефлексії, проблематики, багат шаровості художнього тексту через формальні й змістові особливості твору. На цьому етапі у студентів є стійка потреба поглиблювати свою теоретичну базу, удосконалювати практичні вміння і навички.

У роботі показано, що жанровий аналіз різнонаціональних художніх творів тісно переплітається з такими видами літературного аналізу: *культурологічним, етнокультурологічним, контекстуальним і компаративним*.

У дослідженні доведено, що ефективність організації навчання жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів зумовлена добром *традиційних методів* (за М. Кудряшовим) і *специфічних дидактичних методів* (за Т. Поштарьовою) (рис. 5).

У розділі показано впровадження методики навчання студентів жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів. Методика опанування жанровим аналізом ґрунтується на тому, що вивчення жанру художнього твору передбачає деталізований аналіз поетики; виявляє універсальні й національні жанрові ознаки; проектує читацьке сприйняття. Художній твір розглядається як носій системи цінностей національної культури, а порівняння жанрів у різних літературах визначає його національну самобутність.

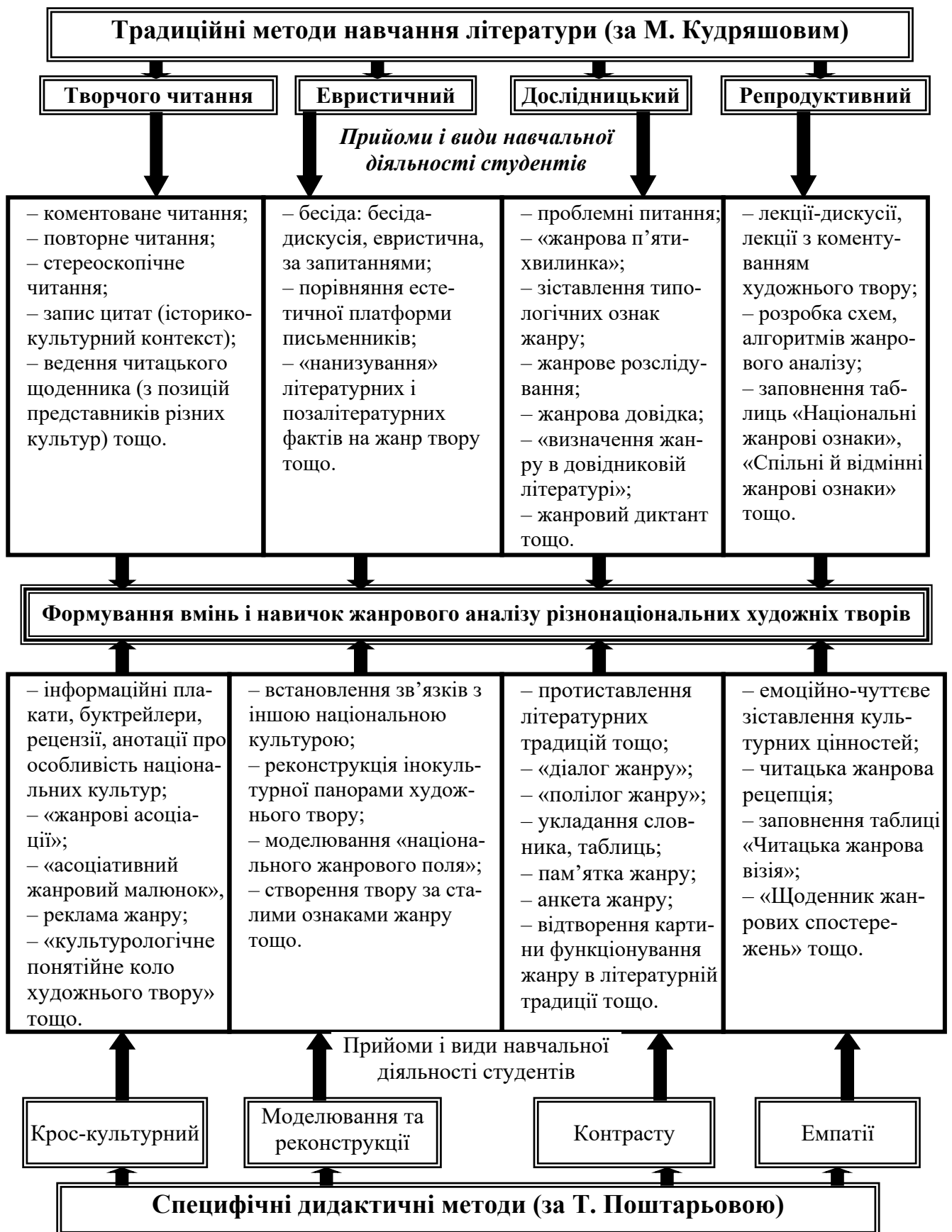

Рис. 5. Методи формування вмінь і навичок жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів

У дослідженні увиразнено *етапи реалізації жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів*: читання художнього твору; добір контекстуального матеріалу; проєктування жанрової моделі художнього твору; моделювання «національного жанрового поля»; читацька рецепція. Експериментально доведено, що на кожному етапі жанрового аналізу художнього твору ефективним є синтез традиційних і специфічних дидактичних методів, що конкретизовано у низці методичних прийомів. Кожен етап розкриває специфіку існування жанру в тій чи іншій національній культурі, характеризує історико-літературний контекст, демонструє єдність світового літературного процесу й унікальність кожної національної літератури, показує єдність змісту і форми, увиразнює неповторність авторської жанрової модифікації, виявляє спільні й відмінні жанрові ознаки в національних літературах.

Доцільними на етапі читання художнього твору є *методичні прийоми творчого читання*, що сприяють продуктивному навчанню жанрового аналізу. *Коментоване та повторне читання* у поєднанні з проблемними запитаннями дало змогу мотивувати студентів до поглибленого осмислення специфіки жанру художнього твору, розуміння жанрових законів, осягнення авторських жанротвірних елементів. Логічний перехід до етапу добору контекстуального матеріалу потребував звернення до *прийому коментованого читання з концептуальним підходом*. Зазначений методичний прийом допоміг знаходити національні символи, штампи й еталони, спільне та відмінне в способі життя; зосереджувати увагу на маловідомих явищах; виявляти домінантні концепти; вибудовувати асоціативно-концептуальну парадигму твору.

Ефективними видами навчальної діяльності є розкриття взаємозв'язків назви художнього твору з ключовими словами у цьому творі; моніторинг додаткових смислів у ключових словах; моделювання асоціативного ланцюжка навколо ключових слів; зіставлення увиразнених концептів з іншими художніми творами національних літератур.

Виразне читання художнього твору сприяло формуванню вмінь виокремлювати емоційно значимі епізоди, висловлювання чи окремі фрази художнього тексту, що важливі для виявлення жанрової специфіки твору; створювати інтонаційні варіанти прочитаного уривку.

Необхідність подолання ситуації культурного шоку та адекватне входження інонаціонального художнього твору у свідомість студента-читача зумовило *ведення читацького щоденника (з позицій представників різних культур)*. Встановлення зв'язків з іншою національною культурою, проведення реконструкції інокультурної панорами художнього твору, зіставлення «культурних асоціацій», «нанизування» цих фактів на жанр конкретного художнього твору забезпечують методичні прийоми наступних методів: *евристичного, крос-культурного, моделювання й реконструкції*.

Результативним на етапі збору контекстуального матеріалу є використання *прийому «культурологічного понятійного кола»*, що передбачає пошук і тлумачення вагомих географічних назв, власних імен та інших елементів, фактів, понять, явищ, предметів національної культури, які зображені у

художньому творі. Мета цього прийому – формувати у студентів уміння бачити, узгоджувати й об'єднувати окремі деталі, фрагменти чи компоненти національної картини світу, яка репрезентована в конкретному художньому творі. Виконання цього завдання спонукало студентів до активної дослідницько-пошукової діяльності, творчо-критичного засвоєння навчального матеріалу, власної інтерпретації національних ідей, концепцій, понять, символів, підтекстової інформації та смислів, занурення у художній твір.

На етапі проектування жанрової моделі художнього твору доцільним є синтез *дослідницького й крос-культурного методів*. Результативним *прийомом* є «жанрові асоціації», що сприяє розвитку у майбутнього вчителя-філолога асоціативного мислення. Прийом «жанрові асоціації» передбачає проведення аналогій і паралелей між назвами, персонажами, мотивами, тематикою, конфліктом, авторською позицією тощо різнонаціональних художніх творів одного або різних жанрів. Мета цього методичного прийому – формувати у студентів уміння встановлювати крізь призму авторської жанрової модифікації жанрові зв'язки з різнонаціональними художніми творами. Виявлені жанрові асоціації мають слугувати для студентів своєрідним орієнтиром для зіставлення жанрових авторських модифікацій в різнонаціональних літературах.

Розвитку жанрової грамотності студентів сприяє *прийом «жанрова п'ятихвилинка»*. Він розвиває у студентів уміння орієнтуватись у жанровому розмаїтті, виокремлювати сутнісні характеристики жанру, ідентифікувати жанр за домінантними ознаками, адекватно тлумачити видозміни жанрового канону, об'єктивно оцінювати новаторські жанрові пошуки письменника, зіставляти жанрові елементи в різних національних художніх творах. Студентам пропонували створити «теоретичний» пазл; розробити пам'ятку жанру, анкету жанру, жанрову довідку; розробити питання для жанрового диктанту; дати відповіді на проблемні питання; відтворити картину функціонування жанру в літературній традиції; заповнити таблиці «Жанрові ознаки (новели / оповідання тощо)», «Визначення жанру в довідковій літературі», «Визначення жанру в підручниках / посібниках», «Спільні та відмінні жанрові ознаки»; виписати цитати письменників про специфіку жанру одного художнього твору; скласти список цитат письменників про жанр (новелу, оповідання, баладу, байку, думу, поему тощо); проаналізувати стійкі й новаторські елементи жанру окремого письменника; поміркувати, чи назва художнього твору відповідає специфіці жанру; написати анотацію до книги «Зарубіжна новела», «Байки народів світу»; «Улюблені детективи», «стежками пригодницьких оповідань»; змінити жанр художнього твору (наприклад, новелу переробити в оповідання і навпаки); написати уривок зі щоденника письменника, де автор розмірковує про специфіку жанру свого художнього твору тощо. Запропоновані завдання сприяли не лише узагальненню знань із вивчення специфіки жанру різнонаціональних творів у діахронії, але й логічному переходу до етапу моделювання «національного жанрового поля».

Для моделювання «національного жанрового поля», звертаємося до методів *дослідницького, крос-культурного і контрасту*, що передбачають осмислення і порівняння національних жанрових ознак твору і реалізуються

низкою методичних прийомів: «діалог жанру», «полілог жанру», «жанрове розслідування», «асоціативний жанровий малюнок».

Мета *прийому «діалог жанру»* – через порівняння ознак жанру художнього твору в різних національних літературах увиразнити видозміну жанрового канону, проілюструвати авторські модифікації усталених ознак жанру, показати можливі шляхи експериментування з сутнісними ознаками жанру, досягнути унікальності і неповторності авторської жанрової варіації. Прийом «діалог жанру» вчить студентів моделювати стратегію дослідження художнього твору, обґрунтовувати авторське жанрове маркування твору, аргументувати власну позицію, осмислювати розвиток жанру у контексті творчості окремого письменника та у контексті світового літературного процесу.

Застосування *прийому «полілог жанру»* дає змогу одночасно у кількох творах простежити жанрові ознаки.

Прийом «жанрового розслідування» передбачає логічну і послідовну аргументацію виявлених жанрових елементів, дотримання і врахування причинно-наслідкових зв'язків, уміння «вводити» художній твір у жанровий простір. Цей прийом апелює до інтелектуальної діяльності студентів, адже вони повинні крізь призму окремих деталей, системи образів, композиційної організації твору й інших авторських підказок шляхом аргументованих міркувань визначити жанр виучуваного художнього твору.

У ході дослідного навчання ефективним було використання *прийому «асоціативного жанрового малюнка»*, мета якого розвивати асоціативне мислення студентів через зорові, слухові, чуттєві аналізатори. Запропонований прийом спирається на органічний зв'язок інтелекту і чуттєвої сфери сприйняття твору. Саме тому прийом «асоціативного жанрового малюнка» передбачає знаходження у художньому творі репрезентованої автором чуттєвої інформації, що сприяє повноцінній інтерпретації інокультурного літературного твору.

На завершальному етапі жанрового аналізу художнього твору послуговувались прийомами *репродуктивного методу і методу емпатії*. На посткомунікативному етапі (за О. Ісаєвою) (етап читацької рецепції) вагомим є узагальнення і синтез студентських міркувань, поглядів, індивідуальних варіантів інтерпретацій і читацьких жанрових горизонтів сподівання. Для закріплення практичних умінь і навичок із жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів було запропоновано такі завдання: заповнити таблиці «Національні жанрові ознаки», «Спільні й відмінні жанрові ознаки», «Читацька жанрова візія»; укласти «Щоденник жанрових спостережень»; порівняти читацьку жанрову рецепцію до і після жанрового аналізу; розробити власні схеми жанрового аналізу; створити веб-сторінку письменника, рубрики якої повинні увиразнювати жанрову парадигму творів автора (презентації, опис, реклама, рекомендації читачам); порівняти різні переклади художнього твору і з'ясувати, чи є відмінності у відтворенні жанрових елементів; написати рецензію на художній твір, аналізуючи насамперед жанр тощо.

У роботі запропоновано загальну схему жанрового аналізу художнього твору з урахуванням національної специфіки:

1. Художній твір у контексті творчого доробку письменника.
2. Художній твір у контексті загальних типологічних і авторських ознак жанру.
3. Художній твір у контексті національної культури.
4. Художній твір у контексті світової літератури.

Загальна схема жанрового аналізу деталізована окремими *схемами жанрового аналізу новели, оповідання, притчі, казки, байки, балади і поеми*. Розроблені й апробовані схеми аналізу жанру дозволяють крізь призму структурних компонентів рівнів художньої форми виявити авторську трансформацію жанру, порівняти з модифікаціями жанрового канону в різних національних літературах та інтерпретувати авторське жанрове новаторство.

У п'ятому розділі – **«Організація і результати експериментально-дослідного навчання студентів»** – описано організацію й методику проведення дослідного навчання; охарактеризовано критерії, показники і рівні сформованих умінь і навичок жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів; висвітлено результати експериментального навчання.

Основною *метою експериментально-дослідного навчання* є перевірка ефективності розробленої методики жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів, а також доведення гіпотези, яка ґрунтувалася на припущенні про залежність продуктивності навчання жанрового аналізу від запропонованої методики, яка сформована з урахуванням сучасних філософських, літературознавчих, педагогічних і методичних студій, психофізіологічних і ціннісно-мотиваційних ознак студентів, системного, послідовного й поетапного навчання, добору оптимальних методів і прийомів навчання, розробленої системи завдань.

Експериментальна робота з формування у студентів умінь і навичок жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів охоплювала три етапи: констатувальний, формувальний і підсумковий.

На першому етапі окреслено коло проблем і мету дослідного навчання, розроблено науковий інструментарій і програму експерименту, сформульовано концептуальні підходи і позиції у вирішенні досліджуваної проблеми. Було визначено компоненти структури жанрової грамотності студента, розроблено критерії сформованості жанрової грамотності студента-філолога, окреслено етапи формування вмінь і навичок жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів, уточнено експериментальну базу дослідного навчання, а також контрольні й експериментальні групи.

Для встановлення рівнів сформованих умінь жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів (низький, середній, достатній, високий) визначено і схарактеризовано критерії і показники.

Інформаційно-когнітивний критерій дає змогу визначити рівень жанрової обізнаності студента, володіння літературознавчим тезаурусом, що є підґрунтям для жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів. Цей критерій за своєю сутністю відображає процес розуміння теоретичної

інформації, цілеспрямоване активне пізнання складного літературознавчого матеріалу, процесу «навчання протягом життя».

Ціннісно-орієнтаційний критерій дає змогу визначити рівень усвідомлення студентами національної самобутності, приналежності до історично-культурної спадщини свого народу. Цей критерій віддзеркалює також потребу студентів долати ситуацію культурного шоку, ідентифікувати себе у полікультурному просторі, знаходити елементи Іншої культури в художньому творі й адекватно їх інтерпретувати, розуміти вагомість національно-культурного контексту у процесі жанрового аналізу. Ціннісно-орієнтаційний критерій відображає тісний зв'язок компонентів ланцюжка студент: → інокультурний простір художнього твору → світогляд письменника → національні цінності → особистісний досвід → урок зарубіжної літератури → учень.

Емоційно-рефлексивний критерій характеризує прагнення студентів тлумачити авторські жанрові зміни; порівнювати ознаки жанру у різнонаціональних творах на усіх рівнях художньої форми; проводити паралелі й аналогії з іншими жанрами. Показники емоційно-рефлексивного критерію дають можливість оцінити результати рівня особистісної готовності студентів до вивчення інокультурного художнього твору жанровим шляхом, адже зіставлення жанрових ознак різнонаціональних художніх творів вимагає творчого підходу, ґрунтовної теоретичної підготовки, бажання заглиблюватись у національно-культурне середовище кожного твору, поєднувати різні прийоми і види навчальної діяльності.

Показники *оцінювально-результативного критерію* визначають рівень сформованих практичних умінь досліджуваного аналізу, що засвідчують вміння увиразнювати жанрові відмінності, порівнювати жанрові ознаки художніх творів, послідовно вивчати жанр різнонаціональних художніх творів, залучати різні види літературного аналізу, вписувати жанровий аналіз у структуру уроку, добирати доречні шляхи організації жанрового аналізу, розробляти ефективні прийоми і види навчальної діяльності учнів.

Достовірність отриманих даних визначалася за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона за формулою:

$$r_{XY} = \frac{N \sum_{i=1}^N X_i Y_i - (\sum_{i=1}^N X_i) \cdot (\sum_{i=1}^N Y_i)}{\sqrt{(N \sum_{i=1}^N X_i^2 - (\sum_{i=1}^N X_i)^2) \cdot (N \sum_{i=1}^N Y_i^2 - (\sum_{i=1}^N Y_i)^2)}}$$

де r_{xy} – коефіцієнт надійності тесту; X_i та Y_i – бали студента за виконання тесту (парного – X_i ; непарного – Y_i завдань); N – кількість студентів, які брали участь в тесті. У ході експериментального навчання надійність тесту (за формулою Спірмена-Брауна) була $r > 0,85$, що засвідчує прогнозований результат ефективності реалізації у процесі навчання студентів-філологів методики жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів.

Проведене діагностування підтвердило необхідність впровадження у навчальний процес методики навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів, адже студенти ЕГ (50,4 %) і КГ (50,6 %) володіли низьким рівнем відповідних знань і умінь. Середній рівень сформованих знань, умінь і навичок показали 23,8 % студентів ЕГ і 24,1 % студентів КГ, а достатнім рівнем володіли 19,6 студентів ЕГ і 19,2 % студентів КГ. Високий рівень окреслених знань і вмінь було притаманно найменшому відсотку студентів: 6,2 % студентів ЕГ і 6,0 % студентів КГ (табл. 1).

Таблиця 1

Узагальнені результати рівня знань, умінь і навичок жанрового аналізу художнього твору студентів КГ і ЕГ на початку дослідного навчання

Рівень знань, умінь і навичок жанрового аналізу	Кількість студентів				Відсоток різниці між результатами тестування і практичної діяльності студентів ЕГ і КГ
	ЕГ		КГ		
Низький	131	50,4%	134	50,6%	0,3%
Середній	62	23,8%	64	24,1%	0,3%
Достатній	51	19,6%	51	19,2%	0,4%
Високий	16	6,2%	16	6,0%	0,2%

Другий етап передбачав упровадження в процес навчання систему формування вмінь і навичок жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів, зокрема оновлення навчально-методичного забезпечення курсів з історії зарубіжної літератури, а також апробацію авторського спецкурсу «Теорія і практика жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів», що проводили у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. У ході дослідного навчання дотримувались етапності формування у майбутніх учителів умінь і навичок жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних художніх творів: від ціннісно-орієнтаційного етапу до творчо-професійного. Студенти I–II курсів виконували завдання полегшеної складності: вчилися бачити загальні літературні тенденції і жанрові зміни, виокремлювати авторські ознаки, зіставляти окремі елементи жанру. Запропоновані завдання виконувались на аудиторних заняттях, завдання для самостійної індивідуально-дослідницької роботи попередньо обговорювались зі студентами. На цьому етапі майбутні вчителі оволодівали теоретичними знаннями, формували базові вміння проводити жанровий аналіз малих епічних і ліро-епічних художніх творів з урахуванням національної специфіки. На III–IV курсах заохочували студентів до самостійного творчого пошуку, добору різнонаціональних художніх текстів одного жанру для аналізу; пропонували завдання, що вимагали додаткового опрацювання теоретичного, історико-літературного, біографічного, культурологічного матеріалу; рекомендували самостійно розробляти орієнтовні схеми й алгоритми жанрового аналізу, визначати ефективні прийоми і форми реалізації жанрового аналізу.

Перевірка набутих умінь у студентів здійснювалась на основі оцінки їхніх усних і письмових відповідей, виконаних творчих завдань, написаних жанрових довідок і реклам жанру, проведених жанрових розслідувань, заповнених анкет жанру, таблиць тощо. Отримані проміжні результати дослідного навчання систематизувались, узагальнювались і аналізувались із метою покращення методики навчання жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних художніх творів. Кінцевим контролем рівня жанрової грамотності було тестування, а практичні вміння і навички перевіряли під час аналізу художнього твору і виконанні творчих завдань. Результати підсумкового діагностування, віддзеркалюють рівень жанрової грамотності (тестування) і практичного здійснення жанрового аналізу художнього твору студентів ЕГ і КГ (табл. 2).

Таблиця 2

Узагальнені результати рівня знань, умінь і навичок жанрового аналізу художнього твору студентів ЕГ і КГ наприкінці експерименту

Рівень знань, умінь і навичок	Кількість студентів				Розбіжність між результатами студентів ЕГ і КГ у відсотках
	ЕГ		КГ		
Низький	68	26,2 %	125	47,2 %	-21 %
Середній	76	29,2 %	70	26,4 %	+2,8 %
Достатній	72	27,7 %	52	19,6 %	+8,1 %
Високий	44	16,9 %	18	6,8 %	+10,1 %

На рисунку 6 графічно показано зіставлення результатів діагностування рівня набутих знань, умінь і навичок студентів ЕГ і КГ наприкінці дослідного навчання.

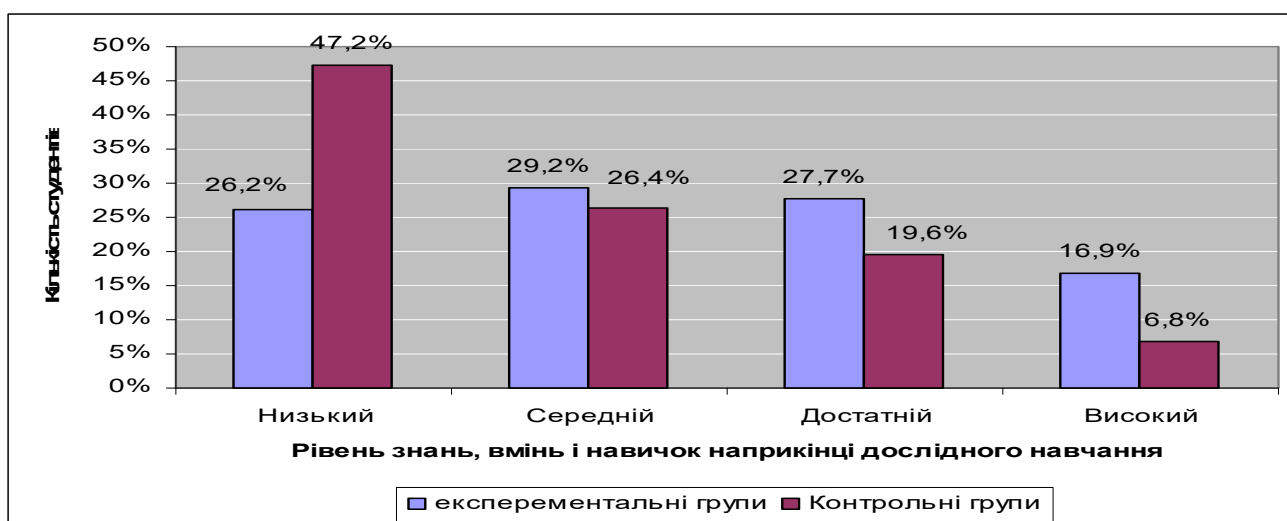

Рис. 6. Зіставлення результатів діагностування рівня набутих знань, умінь і навичок студентів ЕГ і КГ наприкінці експерименту

Студенти ЕГ показали якісні зміни, адже спостерігаємо значне зростання кількості студентів із високим рівнем жанрової грамотності й умінь і навичок жанрового аналізу художніх творів: на початку експериментального навчання кількість студентів була 6,2 %, наприкінці – 16,9 %. Зміни набутих знань і умінь студентів ЕГ упродовж дослідного навчання графічно показано на рисунку 7.

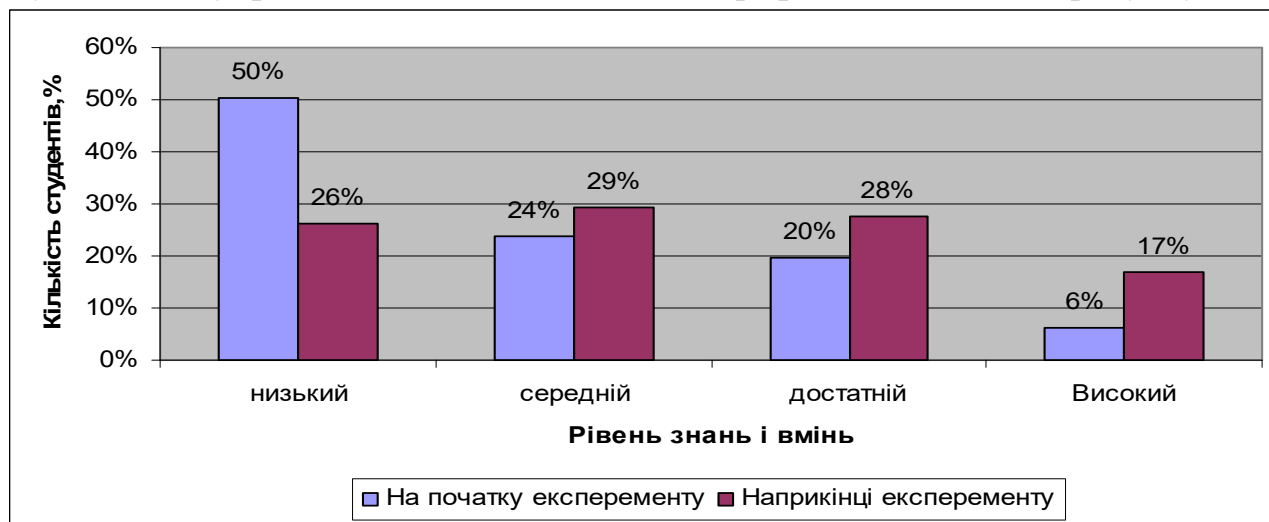

Рис. 7. Динаміка змін рівня сформованих знань і вмінь студентів ЕГ упродовж експерименту

На підсумковому етапі було узагальнено результати дослідного навчання, здійснено їх опрацювання, сформульовано висновки щодо ефективності запропонованої методики формування у майбутніх учителів зарубіжної літератури вмінь і навичок жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів, окреслено перспективи подальших досліджень з цієї проблеми.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено ефективність методики навчання жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів майбутніх учителів зарубіжної літератури. Результати дослідження підтвердили розв'язання поставлених завдань, досягнення мети й дали підстави для таких висновків:

1. Студіювання філософських, літературознавчих, психологічних, педагогічних праць дало змогу визначити теоретико-методологічне підґрунтя методики навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів майбутніх учителів зарубіжної літератури. Доведено, що процес навчання жанрового аналізу художнього твору студентів-філологів повинен відбуватись у тісному взаємозв'язку зі вступом до літературознавства, теорією літератури, компаративістикою, історією української і зарубіжної літератур, з фокусуванням уваги на питаннях національної самобутності, єдності світового літературного процесу, жанровій неповторності кожного художнього твору; з урахуванням психологічних особливостей студента покоління Z; з опертям на

мотиваційно-цільові, суб'єктно-орієнтовані і організаційно-технологічні психолого-педагогічні умови.

2. Дослідження генези проблеми дало змогу констатувати про необхідність розроблення продуктивної методики навчання жанрового аналізу для майбутніх учителів зарубіжної літератури. Встановлено, що вивчення жанрової природи художнього твору є обов'язковим компонентом шкільного і літературознавчого аналізу, проте не розроблено способів і шляхів вивчення специфіки жанру інонаціонального твору, а також ефективних методів, прийомів і видів навчальної діяльності, які б сприяли осмисленню жанрової природи інокультурного тексту. Сформульовано висновок, що ефективне вивчення жанру інонаціонального художнього твору потребує обґрунтування теоретико-методологічних засад жанрового аналізу, розробки критеріїв, показників і рівнів сформованих вмінь і навичок жанрового аналізу, вибудовування термінологічного апарату, вибору продуктивних методів, прийомів, видів і форм навчальної діяльності, які допомагають глибокому осмисленню жанру. Обґрунтовано, що результативність навчання жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів забезпечує взаємодія апробованих сучасних напрямів пізнання інокультурного твору. Визначено, що пріоритетними у процесі навчання жанрового аналізу доцільно обрати контекстуальний, етнокультурологічний, компаративний напрями з обов'язковим урахуванням емоційного-чуттєвого сприйняття твору. Доведено, що комплексна реалізація увиразнених напрямів вивчення інокультурного художнього твору сприяє продуктивному опануванню жанровим аналізом різнонаціональних художніх творів, ефективному осягненню твору жанровим шляхом, стимулюванню позитивної мотивації студентів до творчо-дослідницької діяльності.

3. Розкрито й уточнено змістове наповнення базових понять дисертаційної роботи («жанрова грамотність студента», «структура жанрової грамотності», «жанровий аналіз художнього твору», «жанровий шлях аналізу художнього твору з урахуванням національної специфіки», «жанрова компетентність»), запропоновано авторські визначення з урахуванням напрацювань літературознавців, методистів, психологів, педагогів для розробки теоретико-методологічних засад навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів майбутніх учителів зарубіжної літератури і практичної реалізації в навчальному процесі філологічних факультетів закладів вищої освіти.

4. Аналіз навчально-методичного забезпечення, з'ясування змісту навчальної літератури з курсу «Історія зарубіжної літератури» (за періодами) для студентів філологічних факультетів закладів вищої освіти засвідчив, що здебільшого акцент зосереджено на проблемі формування предметної літературознавчої компетентності. Виявлено, що у більшості підручників / посібників питання порівняння жанрів художніх творів, аналізу позалітературних чинників формування жанру, моделювання «національного жанрового поля» висвітлено у мало й опосередковано, що демонструє безсистемність і відсутність єдиного підходу до впровадження у навчальний процес ЗВО методики навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх

творів, яка б сприяла продуктивному формуванню відповідних вмінь і навичок у майбутніх учителів зарубіжної літератури. Також з'ясовано, що у робочих програмах викладачів літературознавчого циклу відсутні або у недостатній кількості презентовано теми, що присвячені вивченню національної специфіки жанрів, розкриттю спільних і відмінних типологічних рис того чи іншого жанру, увиразненню національних ознак жанру, визначенню авторських жанрових елементів, осмисленню художнього твору жанровим шляхом. Сформульовано висновок, що навчально-методичне забезпечення не сприяє ефективному навчанню студентів жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів.

5. Розроблена й теоретично обґрунтована методика навчання жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів майбутніх учителів зарубіжної літератури, що відображає цілісність процесу навчання і деталізується цільовим, теоретико-методологічним, змістовно-діяльнісним, результативно-оцінювальним блоками. Реалізація створеної методики ґрунтується на ключових положення наукових підходів і принципів та забезпечує врахування відповідних психолого-педагогічних умов: формування у студентів позитивної мотивації до навчання і професійного зростання, забезпечення активної пізнавальної діяльності, розвитку педагогічного творчого мислення, створення атмосфери конструктивного діалогу між викладачем і студентом, формування полікультурного мислення.

У дослідженні охарактеризовано процес навчання студентів жанрового аналізу художнього твору, що охоплює ціннісно-орієнтаційний, діяльнісно-практичний, частково-пошуковий, творчо-професійний етапи.

Розроблена методика навчання жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів орієнтована на застосування традиційних методів – творчого читання, евристичного, дослідницького і репродуктивного (за М. Кудряшовим) і специфічних дидактичних методів – крос-культурного, моделювання і реконструкції, контрасту, емпатії (за Т. Поштарьовою). Апробовано схеми жанрового аналізу новели, оповідання, притчі, казки, байки, балади, поеми з урахуванням національної специфіки, а також авторські прийоми і види навчальної діяльності студентів-філологів: прийом «культурологічне понятійне коло художнього твору»; «діалог жанру»; «полілог жанру»; прийом «жанрове розслідування»; «жанрові асоціації»; «асоціативний жанровий малюнок»; ведення читацького щоденника із позиції представника іншої національної культури; «щоденник жанрових спостережень»; створення жанрових довідок; реклами жанру; анкети жанру, пам'ятки жанру; проведення жанрових п'ятихвилинок; написання жанрових диктантів; моделювання асоціативних ланцюжків навколо ключових слів художнього твору; розповідь від імені письменника про жанр художнього твору; створення твору за типологічними ознаками жанру; заповнення таблиць «Національні жанрові ознаки», «Читацька жанрова візія»; доведення приналежності художнього твору до того чи іншого жанру; зіставлення теоретичної інформації про жанр у різних навчальних посібниках / підручниках; створення міні-каталогу сенсорної лексики

художнього твору. Увиразнено етапи реалізації жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів: читання художнього твору; добір контекстуального матеріалу; проєктування жанрової моделі художнього твору; моделювання «національного жанрового поля»; читацька рецепція.

6. У дослідженні визначено та обґрунтовано критерії (інформаційно-когнітивний, ціннісно-орієнтаційний, емоційно-рефлексивний, оцінювально-результативний) діагностування рівнів сформованих знань, умінь і навичок жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів майбутніх учителів зарубіжної літератури. Виокремлений комплекс показників критеріїв демонструє одержані результати про стан і рівні (низький, середній, достатній, високий) сформованих знань, умінь і навичок студентів-філологів проводити жанровий аналіз.

7. Результати констатувального зрізу підтвердили наявність у здобувачів вищої освіти низького рівня володіння жанровим аналізом різнонаціональних художніх творів. Експеримент засвідчив доцільність створення науково-методичного супроводу навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів; необхідність оптимального поєднання традиційних і специфічних дидактичних методів навчання; розробки методичних прийомів, схем, завдань, алгоритмів жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів. Доведено, що низький рівень умінь і навичок жанрового аналізу негативно впливає на формування літературознавчої й методичної компетентностей майбутнього вчителя зарубіжної літератури. Формувальний етап педагогічного експерименту дав змогу з'ясувати, що рівень жанрової грамотності і сформованих умінь і навичок жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів порівняно вищий у студентів-філологів, які навчалися в експериментальній групі за розробленою методикою.

Доведено, що запропонована методика навчання жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів студентів-філологів є раціональною і перспективною, стимулює майбутніх учителів до вивчення творів жанровим шляхом і порівняння їхніх ознак в різних літературах.

Здійснене дослідження не претендує на вичерпність усіх можливих шляхів і способів реалізації методики жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних художніх творів з урахуванням національної специфіки. Перспективним напрямом подальших науково-дослідницьких пошуків є розробка відповідних навчальних курсів, оновлення навчально-методичного інструментарію, схем жанрового аналізу різнонаціональних середніх і великих епічних, драматичних художніх творів. Отже, запропонована методика навчання жанрового аналізу художнього твору з урахуванням національної специфіки відкриває нові перспективи вивчення інокультурного художнього твору.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях автора:

Монографія

1. Грицак Н.Р. Теорія і методика жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 400 с.

Статті у наукових фахових виданнях України Категорії Б

2. Грицак Н.Р. Методика вивчення студентами-словесниками жанрової природи оповідання з урахуванням національної специфіки. *Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць серія «Педагогічні науки»*. 2020. Вип. 11 (40). С. 53–69.

3. Грицак Н.Р. Аксіологічний компонент структури жанрової грамотності майбутніх учителів зарубіжної літератури. *Неперервна освіта: теорія і практика*. 2020. № 1. С. 37–43.

4. Грицак Н.Р., Ісаєва О.О. Студенти покоління Z: проблеми освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2020. Вип. 1 (21), ч. 2. С. 64–72.

Статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз

5. Грицак Н.Р. Використання електронного навчального курсу «Антична література» під час підготовки студентів-філологів. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. 2017. № 12(20). С. 17–22.

6. Грицак Н.Р. Методика компаративного аналізу жанру новели (на прикладі новел О. Генрі «Дари волхвів» і Гі де Мопассана «Коштовності»). *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 2 (37), Ч. 1. С. 118–127.

7. Грицак Н.Р. Методичні основи жанрового аналізу художнього твору: ретроспективний огляд. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: науковий журнал. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 3 (94). С. 42–49.

8. Грицак Н.Р. Літературознавчі передумови використання жанрового шляху аналізу з урахуванням національної специфіки художнього твору у професійній підготовці майбутніх учителів зарубіжної літератури. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 3 (38). С. 135–143.

9. Грицак Н.Р. Літературознавчий аспект застосування жанрового шляху аналізу художнього твору у фаховій підготовці майбутніх учителів зарубіжної літератури. *Педагогічний дискурс*. 2018. № 25. С. 22–27.

10. Грицак Н.Р. Полікультурна освіта як складова професійної підготовки майбутніх учителів зарубіжної літератури. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2018. № 5(86). С. 35–45.

11. Грицак Н.Р. Формування компетенції кваліфікованого аналізу інонаціонального художнього твору у студентів-філологів. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. 2019. № 1 (28). С. 13–17.

12. Грицак Н.Р. Активізація навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів зарубіжної літератури. *Молодий вчений*. 2019. № 1 (65). С. 51–55.

13. Грицак Н.Р. Активізація читацького інтересу студентів-словесників. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2019. Вип. LXXXVI. С. 108–113.

14. Грицак Н.Р. Методика жанрового аналізу балад «Вільшаний король» Й. Гете та «Лілея» Т. Шевченка з урахуванням національної специфіки. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2019. Вип. 1 (39). С. 147–155.

15. Грицак Н.Р. Методика вивчення студентами-філологами жанрової природи художнього твору (на прикладі різдвяної новели «Пригода у ніч на Новий рік» Е.Т.А. Гофмана). *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2019. № 2 (33). С. 13–17.

16. Грицак Н.Р. Реалізація компаративної лінії у підручниках і посібниках із зарубіжної літератури для вищої школи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки: збірник наукових праць*. 2019. № 4 (67). С. 57–62.

Статті в наукових фахових виданнях, затверджених МОН України

17. Грицак Н.Р. Самостійна робота як органічна складова процесу професійного зростання студентів-філологів (на матеріалі вивчення зарубіжної літератури). *Наукові записки кафедри педагогіки Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*. 2018. Вип. 42. С. 73–81.

18. Грицак Н.Р. Інноваційні підходи до вивчення зарубіжної літератури у вищій школі. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 1–2 (20–21). С. 188–199.

19. Грицак Н.Р. Проблема навчання майбутніх учителів-словесників компаративному жанровому аналізу художнього твору. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 5 (182). С. 59–62.

20. Грицак Н.Р. Міжкультурна складова структури жанрової грамотності майбутніх учителів зарубіжної літератури. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 19. Т. 3. С. 83–86.

Статті в іноземних виданнях

21. Грицак Н.Р. Формування компетентності компаративного вивчення художньої літератури у майбутніх вчителів-словесників. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2018. VI (64), Issue: 154. С. 68–72.

22. Грицак Н.Р. Художественный перевод в процессе изучения зарубежной литературы в высшей школе: методический аспект. *European Journal of Humanities and Social Sciences Scientific journal*. 2018. № 1. С. 41–44.

23. Грицак Н.Р. Літературна освіта молоді та проблема кліпового мислення. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2018. VI (75), Issue: 181. С. 25–28.

24. Hrytsak N., Chornii R. Genre analysis studying. *Knowledge, Education, law, Management*. 2018. №4 (24). С. 76–86.

25. Грицак Н.Р. Структура жанрової грамотності майбутнього вчителя зарубіжної літератури. *East European Scientific Journal (Warsaw, Poland)*. 2019. № 11 (51). С. 24–29.

Статті в інших виданнях

26. Грицак Н.Р. Методические рекомендации компаративного изучения литературы в высшей школе: Б. Лепкий и А. Пушкин. *Studia methodologica*. Тернопіль-Кельце. 2017. Вип. 44. С. 103–112.

Опубліковані праці апробаційного характеру

27. Грицак Н.Р. Новітні підходи до викладання зарубіжної літератури у вищій школі. Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи: Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С. 222–224.

28. Грицак Н.Р. До питання підготовки вчителя – словесника: компаративний аналіз жанру оповідання. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Професійна підготовка сучасного педагога: виміри міжнародного співробітництва». URL: <http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/ppspvms/paper/viewFile/200/193>

29. Грицак Н.Р. Саморегуляція навчальної діяльності майбутнього вчителя зарубіжної літератури як складова професійної підготовки. Збірник матеріалів конференції VII International Scientific and Practical Conference «Social and Economic Aspects of Education in Modern Society». Vol. 2, November 20, 2018, Warsaw, Poland. С. 27–33.

30. Грицак Н.Р. Позитивна мотивація майбутніх учителів зарубіжної літератури як вагомий чинник ефективної професійної підготовки. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 41. С. 291–295.

31. Грицак Н.Р. Психологічний аспект формування національної свідомості у майбутніх учителів зарубіжної літератури. Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Вінниця: «Твори», 2018. С. 72–75.

32. Грицак Н.Р. Розвиток національної самосвідомості майбутніх учителів зарубіжної літератури: філософський та психологічний аспекти. Неперервна освіта для сталого розвитку: філософсько-теоретичні контексти та педагогічна практика: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Дніпро: СПД «Охотнік», 2019. Ч. I. С. 38–40.

33. Грицак Н.Р. Педагогічна фасилітація у професійній підготовці студентів-філологів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 48. С. 80–82.

34. Грицак Н.Р. Поняття «педагогічні умови» в сучасних педагогічних студіях. Матеріали науково-практичної конференції Проблеми реформування педагогічної науки і освіти». Херсон: В-во «Молодий вчений», 2019. С. 15–18.

35. Грицак Н.Р. Роль діалогу культур у формуванні гуманістичних цінностей майбутнього учителя зарубіжної літератури. Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку. Матеріали Міжнародної наукової конференції. Дніпро: СПД «Охотнік», 2019. Ч. I. С. 17–18.

36. Грицак Н.Р. Змішане навчання – потреба студента Z. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи: зб. наук. праць. Київ–Львів–Бережани–Гомель, 2019. Вип. 4: в 2-х томах. Т. 1. С. 51–55.

37. Грицак Н.Р. До питання розвитку педагогічного творчого мислення майбутніх учителів зарубіжної літератури. Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Кременчук: Методичний кабінет, 2019. С. 70–74.

38. Грицак Н.Р. Формування компетентності жанрового аналізу інонаціонального художнього твору у майбутніх учителів зарубіжної літератури. Фактори розвитку педагогіки і психології в XXI столітті: Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції. Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2019. С. 6–8.

39. Грицак Н.Р. До проблеми навчання студентів Z. Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2019. С. 72–74.

40. Грицак Н.Р. Методика жанрового аналізу з урахуванням національної специфіки (на матеріалі Г. Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»). Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології: Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. Ч. 2. С. 23–26.

41. Грицак Н.Р. Специфіка застосування жанрового аналізу художнього твору з урахуванням національної специфіки у підготовці майбутнього учителя-словесника. Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2019. Ч. 1. С. 40–44.

42. Грицак Н.Р. Формування жанрової грамотності у майбутніх учителів зарубіжної літератури. Психологія та педагогіка: сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування: Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. Ч. 1. С. 91–93.

43. Грицак Н.Р. Методика жанрового аналізу художнього твору з урахуванням національної специфіки (на прикладі балади Ф. Шиллера «Рукавичка»). Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2019. С. 129–132.

44. Грицак Н.Р. Жанровий аналіз художнього твору з урахуванням національної специфіки і професійне зростання майбутнього вчителя-словесника: у пошуках відповідностей. Передові освітні практики: Україна,

Європа, Світ: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції «Передові освітні практики: Україна, Європа, Світ». Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 222–227.

45. Грицак Н.Р. Зasadничі принципи вивчення інокультурного твору жанровим шляхом майбутніми вчителями зарубіжної літератури. Сучасні тенденції організаційно-методологічного забезпечення підготовки фахівців: проблеми та шляхи їх вирішення в умовах глобалізації та євроекономічної інтеграції: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-методичної інтернет-конференції з проблем вищої освіти і науки. Харків: ХНАДУ, 2019. С. 501–504.

46. Грицак Н.Р. Формування у студентів-філологів умінь жанрового аналізу художнього твору з урахуванням національної специфіки (на прикладі «Різдвяних оповідань» Ч. Діккенса). Теорія та практика сучасної науки та освіти. Матеріали Міжнародної наукової конференції. Дніпро: СПД «Охотнік», 2019. Ч. II. С. 27–29.

47. Грицак Н.Р. Сучасний стан формування компетентності жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів майбутнього вчителя зарубіжної літератури. Філософсько-світоглядні та культурологічні контексти неперервної освіти: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. м. Дніпро, КЗВО «ДАНУ» ДОР». Дніпро: СПД «Охотнік», 2020. С. 75–77.

48. Грицак Н.Р. Методика проведення жанрового аналізу різнонаціональних байок. Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство. VIII Волошинські читання: зб. тез всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ: УОВЦ «Оріон», 2020. С. 184–189.

49. Грицак Н.Р. Методика формування у студентів-філологів жанрової грамотності (на прикладі творів історичної тематики). Література й історія: матеріали Всеукраїнської наукової конференції: у 2-х ч. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. Ч. 1. С. 56–60.

50. Грицак Н.Р. Висвітлення проблеми формування читацької культури учнів у методичних студіях О. Ісаєвої. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Особистість в історії, літературі та методиці навчання». Джерела. 2020. № 1–4. С. 91–94.

Навчально-методичні матеріали

51. Грицак Н.Р. Педагогическая практика студентов 4 курса филологического факультета специальности «Русский язык и литература». Методические рекомендации. Тернопіль: Studia methodologica. Приложение № 27. 2007. 46 с.

52. Грицак Н.Р. Робочий зошит з курсу «Історія слов'янських літератур» для студентів філологічного факультету спеціальності «Журналістика». Тернопіль: Studia methodologica. Додаток № 27. 2010. 103 с.

53. Грицак Н.Р. Теория литературы: Практикум: Учебно-методические рекомендации. Тернополь: ТНПУ, 2016. 92 с.

54. Грицак Н.Р., Чуловський Б.С. Навчально-методичний комплекс з курсу «Історія зарубіжної літератури XVII–XVIII століття». Тернопіль: ТНПУ, 2017. 70 с.

55. Боруцька Л.С., Грицак Н.Р., Чуловський Б.С. Дарунок учителю зарубіжної літератури. Тернопіль: СМП «Тайп», 2017. 196 с.

АНОТАЦІЯ

Грицак Н.Р. Теорія і методика навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів майбутнього вчителя зарубіжної літератури. – На правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (зарубіжна література). – Київський Університет імені Бориса Грінченка, МОН України. – Київ, 2021.

Дослідження присвячено проблемі навчання майбутніх учителів зарубіжної літератури жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів. Розроблена методика жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів ґрунтується на концептуальних філософських, літературознавчих, психологічних, педагогічних, методичних положеннях, а також сучасних наукових підходах (культурно-семантичний; полікультурний; системний; діяльнісний; особистісний) і принципах (доступності; системності; єдності національного і загальнолюдського; гуманізації; проблемності; цілісності; діалогу культур; емпатії). У дисертації досліджено генезу становлення методики жанрового аналізу художнього твору, а також визначено пріоритетні методичні напрями вивчення інонаціонального художнього твору. Проаналізовано зміст навчально-методичного забезпечення процесу навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів студентів-філологів. У дисертаційній роботі з'ясовано сутність і змістові ознаки базових понять дослідження: «жанрова грамотність студента», «жанровий аналіз художнього твору», «жанровий шлях аналізу художнього твору з урахуванням національної специфіки», «жанрова компетентність» і подано авторські визначення; обґрунтовано і описано структуру жанрової грамотності студента-філолога.

Теоретично обґрунтовано і змодельовано авторську методику формування знань, умінь і навичок жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів. Визначено етапи формування у студентів-філологів умінь і навичок жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів. Схарактеризовано комплекс ефективних методів, прийомів і засобів навчання жанрового аналізу різнонаціональних художніх творів. Розроблено й апробовано схеми жанрового аналізу новели, оповідання, притчі, казки, байки, балади і поеми з урахуванням національної специфіки. Визначено й обґрунтовано критерії, показники і рівня сформованих знань, умінь і навичок жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів майбутніх учителів зарубіжної літератури. Доведено ефективність розробленої методики навчання жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів студентів-філологів.

Ключові слова: майбутній учитель зарубіжної літератури, жанр, малі епічні й ліро-епічні художні твори, жанрова грамотність студента,

структура жанрової грамотності студента, жанровий аналіз художнього твору, жанровий шлях аналізу художнього твору з урахуванням національної специфіки, схема жанрового аналізу художнього твору.

ABSTRACT

Hrytsak N.R. Theory and Methodology of Teaching Genre Analysis of Multinational Works of Fiction to Future Foreign Literature Teacher. – Manuscript. The dissertation for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences in Specialty 13.00.02 – Theory and Methods of Teaching (Foreign Literature). – Borys Grinchenko Kyiv University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2021.

The study focuses on the training of future foreign literature teachers the genre analysis of epic short and lyrico-epic multinational works of fiction. The developed methodology of genre analysis of multinational works of fiction is based on conceptual philosophical, literary, psychological, pedagogical, methodological provisions, as well as on modern scientific approaches (cultural-semantic; multicultural; systemic; activity; person-centred) and principles of (accessibility; systemacity; unity of national and universal; humanization; problematicity; integrity; dialogue of cultures; empathy). The genesis of the formation of the methodology of genre analysis of a work of fiction has been considered, and the priority methodological directions of foreign literature study have been defined. The effective psychological and pedagogical conditions for the implementation of genre analysis of multinational works of fiction, particularly motivational-target, subject-oriented and organizational-technological ones, have been determined. The ways of activating the educational and cognitive activity of future teachers of foreign literature while conducting genre analysis of multinational works of fiction have been highlighted and the levels of the development of student's cognitive activity have been identified. The content of educational and methodological support of the process of teaching students of Philology faculties genre analysis of multinational works of fiction has been analysed. The dissertation clarifies the nature and the meaning of basic research concepts: "student's genre literacy", "genre analysis of a work of fiction", "genre way of analysing a work of fiction with regard to national specificity", "genre competence" and presents the author's definitions; substantiates and describes the structure of philology student's genre literacy.

The author's methodology of forming knowledge, skills and abilities of genre analysis of epic short and lyrico-epic multinational works of fiction have been theoretically proved and modeled. The stages of forming and developing of philology students' abilities and skills of genre analysis of multinational works of fiction have been identified. The complex of effective methods, techniques and means of teaching genre analysis of multinational works of fiction has been described. The scheme of genre analysis of short stories, parables, fairy tales, fables, ballads and poems with regard to national specificity has been developed and tested.

The criteria, indicators and the level of formed future foreign literature teachers' knowledge, abilities and skills of genre analysis of epic short and lyrico-

epic multinational works of fiction have been determined and substantiated. The effectiveness of the developed methodology of teaching genre analysis of epic short and lyrico-epic multinational works of fiction to philology students has been proved. It has been proved that the suggested methodology of teaching genre analysis of short epic and lyrico-epic multinational works of fiction to philology students is rational and promising; it encourages future teachers to study works of fiction through the prism of genre and compare their features in different literatures. The main provisions of the dissertation and the author's methodology can be used in the curricula of foreign literature standard and elective courses in higher education institutions, in the system of postgraduate pedagogical education, as well as in the development of textbooks, educational and methodological manuals, tutorials and guidelines.

Key words: *future foreign literature teacher, genre, epic short and lyrico-epic multinational fiction, student's genre literacy, structure of student's genre literacy, genre analysis of a work of fiction, genre way of a work of fiction analysis with regard to the national specificity, scheme of genre analysis of a work of fiction.*